

MISKOLCI JOGÁSZÉLET

A TISZAI EV. EGYHÁZKERÜLET MISKOLCI JOGAKADÉMIAJÁNAK
HIVATALOS LAPJA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

ZSEDÉNYI BÉLA DR.
JOGAKADÉMIAI NY. R. TANÁR, EGYETEMI M. TANÁR

MISKOLC
MÁRCIUS—ÁPRILIS
3—4. SZÁM

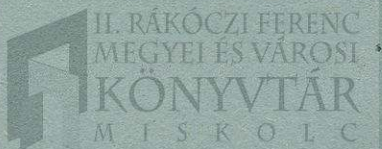
1938.

XIV. ÉVF.

Megjelenik havonta egyszer, július és augusztus kivételével — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Jogakadémia, Miskolc, Horthy Miklós tér — Előfizetési díj: Egész évre 7.— pengő, félévre 3 pengő 50 fillér — Egyes szám ára 1.— pengő

Tartalom:

	Lap
ZSEDÉNYI BÉLA dr. A kormányzóválasztás	49
PÓLAY ELEMÉR dr. A Datio in solutum	61
KÖNYVSZEMLE	82
SZEMINÁRIUMI ÉLET	85
HIREK	90

INGET MÉRET SZERINT

**DRÓTH BÉLÁNÁL
CSINÁLTASSON**

MISKOLC, TELEFON: 810.

A kormányzóválasztás

I. Annak a közjogi trilogiának, amely a titkos választójog általános megvalósulása kapcsán a magyar törvényhozó hatalom három tényezőjét, a kormányzót, mint ideiglenes államfőt, a felsőházat és a képviselőházat hivatott megerősíteni, első része a *kormányzói jogkör kiterjesztéséről, és a kormányzóválasztásról szóló törvény: az 1937. évi XIX. törvénycikk.*

Ez a törvény, amely 1937 július hó 28-án került az Országos Törvénytárban kihirdetésre és a kihirdetéssel mindjárt hatályba is lépett, bárha mindössze nyolc szakaszból áll, az ideiglenes államfői, vagyis a kormányzói hatalommal kapcsolatban mégis a nagyjelentőségű alkotmányjogi kérdések egész sorát veszi részben revízió, részben pedig, megfelelő rendelkezések hiányában, előrelátó rendezés alá.

A törvényben revízió, illetve rendezés alá vett kérdések három csoportba oszthatók:

1. Az első csoportba sorolhatók azok, amelyek magát az államfői hatalmat érintik. Ide tartozik a törvény rendelkezései közül:

a) A kormányzói hatalomnak a törvényhozás körében való kiterjesztése,

b) a kormányzó felelőtlenségének megállapítása és

c) a magyar király főkegyúri jogára vonatkozó jogfenntartó nyilatkozat.

2. A második csoportba azok a rendelkezések osztályozhatók, amelyek a kormányzói tiszt megüresedése esetén előálló interregnumot szabályozzák és ennek betöltésére az „országtanács”ot intézményesítik.

3. A harmadik csoportba végül azok sorozhatók, amelyek a megüresedett kormányzói tiszt betöltéséről rendelkeznek, szabályozván

a) az üresedés tartamát, záros határidejét,

b) a kormányzó utódajánlási jogát és

c) a kormányzóválasztást.

II. Nagyjelentőségű alkotmányjogi kérdés valamennyi. Előtérbe mégis, — már csak természetüknél fogva is — az első csoport kérdései, azok a kérdések kerültek, *amelyek magát az államfői hatalmat érintik*, mert hiszen ezek, — miként e kérdéseket megoldó jogszabályok, nemcsak hatályukat, hanem gyakorlati érvényesülésüket tekintve is, — *permanens* jellegűek, amíg a második és harmadik csoportba sorozható jogszabályok csakis egy adott rendkívüli esetben, a kormányzói szék megüresedése esetén hatályosulnak az életben is. Kétségtelenül ez az oka annak, hogy az a nagy vita, amely még a javaslat benyújtása előtt a magyar közjogi irodalomban, a napi sajtóban és a politikai életben, az újra feléledt magyar közjogi érdeklődés nyílt bizonyosságaként, a kormányzói jogkör tervbe vett kiterjesztése kapcsán lezajlott, elsősorban és legnagyobb részben a kormányzói hatalmat érintő kérdéseket merítette ki.¹⁾ Milyen mértékű legyen e jogkiterjesztés, mennyiben és milyen vonatkozásokban közelítheti meg vagy érheti el a kormányzó jogköre a király jogkörét és melyek azok a jogok, amelyek továbbra is csakis a koronás magyar király jogai maradnak? — ezek voltak azok a kérdések, amelyek nemcsak a tudományos irodalomban, hanem egyben a politikai élet és a nemzeti közérdeklődés homlokterében is álltak.

Miután jogi véleményünket e kérdések tekintetében és álláspontunkat általában a felmerült reformtervekre vonatkozólag, még jóval a kormány törvényjavaslatának az országgyűlés képviselőházához történt benyújtása előtt, „*A kormányzói jogkör kiterjesztése*” című, 1937 március havában megjelent tanulmányunkban²⁾ részletes indokolás kíséretében lerögzítettük s a törvény ezirányú rendelkezései álláspontunkat maradéktalanul igazolták, e tekintetben és e helyen csupán a törvény rendelkezéseinek felsorolására, illetve csoportosítására szorítkozunk.

Az új törvénynek az államfői hatalmat érintő rendelkezései között a *legfontosabbak természetesen azok, amelyek a kormányzói hatalmat a törvényhozás körében terjesztik ki*. E jogkör kiterjesztése három irányú:

1. A kormányzó az országgyűlés által alkotott törvényt kihirdetési záradékkal és aláírással ezentúl *nem hatvan nap, hanem hat hónap alatt látja el s miután ezáltal, — amennyiben visszaküldési jogát akarná gyakorolni, — a törvény első és másodszori tárgyalása közé hosszabb időköz ékelődik, több mód és lehetőség nyílik arra, hogy ezalatt a kormányzó és az országgyűlés között a kérdéses törvény megalkotására vonatkozólag felmerült nézeteltérés elsimuljon,*

¹⁾ Az egész irodalmi anyagot részletesen és pontosan sorolja fel Csekey István „*A kormányzói jogkör reformja*” e. művében (Szeged, 1937. 54—59. l.)

²⁾ L. Miskolci Jogászet, XIII. évf. 1937. 3. sz. 81—101. l. — Önállóan is megjelent a Miskolci Jogászet Könyvtárának új sorozatában. 21. sz. (Miskolc, 1937. 29. l.)

illetőleg a kormányzó elhatározása az országgyűlés által kedvező fogadtatásra találjon.

2. A kormányzót ezentúl az országgyűlés által alkotott törvényre vonatkozólag, — annak kötelező kihirdetése előtt, — *nem csak egyszeri, hanem két ízben való visszaküldési jog illeti meg* és ezáltal bőséges lehetőséget nyer arra, hogy nagyjelentőségű kérdésekben való és nyílt elvi nézeteltérések esetén, amennyiben az országgyűlés által alkotott törvényt a nemzet érdekében károsnak tartaná, elhatározásának helyességéről az országgyűlést alkotmányos vitában meggyőzni igyekezzék.

3. A kormányzó végül, az országgyűlés feloszlata vagy berekesztése esetében, *a hozzá visszaküldött törvényt ezentúl sem kihirdetni, sem újabb megfontolás végett az újonnan összehívott országgyűléshez megküldeni nem köteles*; amennyiben azonban az újonnan összehívott országgyűlés a ki nem hirdetett törvénnyel azonos törvényt hozna, ezzel szemben a visszaküldés jogával nem élhet többé s azt tizenöt nap alatt kihirdetni tartozik. Amíg tehát a törvény előbbi két rendelkezése a kormányzói jogkör érdemi kiterjesztését foglalja magában, ez utóbbi inkább csak alaki jellegű s első sorban azt a célszerűségi szempontot szolgálja, hogy a kormányzó és az országgyűlés között felmerült, de az országgyűlés feloszlata vagy berekesztése folytán lezárult vita szükségtelenül, nyilván feleslegesen, újra ne éledjen fel.³⁾

Az államfői hatalmat érinti továbbá ezeken kívül a törvény azon rendelkezése is, amely szerint a kormányzót, aki eddig az országgyűlés által felelősségre vonható volt, *az országgyűlés ezentúl nem vonhatja felelősségre*. Végül pedig ide kell soroznunk a törvénynek csupán jogfenntartó, deklarativ kijelentését is, amely szerint *a magyar király főkegyúri jogát az a körülmény, hogy a kormányzó a főkegyúri jogot nem gyakorolhatja, nem érinti*.

Mindössze ennyi csak, amivel e törvényben foglalt reform a kormányzói hatalmat, az 1920. évi I. és XVII., az 1926. évi XXII. és az 1933. évi XXIII. törvénycikk kiegészítéseképpen, érinti, illetve kibővíti. *Jelentős különbségek maradnak fenn ezekszerint továbbra is a koronás király hatalma és a kormányzói hatalom között*: 1. A kormányzót, a király törvényszentesítési jogával szemben, csak *a kiterjesztett visszaküldési jog illeti meg*, 2. nem gyakorolhatja továbbá a *nemességadományozás*, 3. a *főkegyuraság*, 4. a vád alá helyezett miniszterekre és a számszéki elnökre nézve a *kegyelmezés* jogát, 5. végül pedig a *hadüzenet és békekötés jogával csakis* az országgyűlés előzetes hozzájárulásával élhet.

III. Nem kevésbé fontosak azonban az alkotmány összhangja, helyesebben az alkotmányos élet zavartalan folytonossága szempontjából az új törvény azon rendelkezései sem, *amelyek a kormányzói*

³⁾ L. a törvényjavaslat miniszteri indokolását. Képviselőházi Irományok, 456. sz. 12—16. l.

tiszt megüresedése esetén előálló interregnumot szabályozzák és ennek betöltésére az országtanácsot intézményesítik. Ezeknek a kérdéseknek a rendezését az idő múlása és az alkotmány ősi rendjéhez való teljes visszatérés elé gördülő újabb akadályok szinte napról-napra erősebben követelték, mert a törvény az interregnum, vagyis a kormányzói tiszt megüresedése esetére mindössze annyiban rendelkezett, hogy míg az országgyűlés által választandó új kormányzó az esküt le nem teszi, a haladéktalan tennivalókat, a kormányzói hatalom részére megállapított korlátok között, a minisztertanács látja el.

Ez a törvényhely, amint azt annak idején „Üresedés és utódlás a kormányzói tiszten” című, ugyancsak jóval a javaslat benyújtása előtt megjelent tanulmányomban részletesen kimutattam,⁴⁾ nyilván félreértésből avagy meggondolatlanságból csuszhatott be a monarchikus gondolaton felépült magyar alkotmányba, mert a köztársasági alkotmányok sémáját alkalmazta, — de hibás és hiányos kópiában. A veszedelmeket, amelyek abban az eshetőségben csiráztak, hogy a kormányzói tiszt megüresedése esetén az államfői és a kormányhatalom egy kézbe kerülhet s ezáltal a törvényes úton kialakuló diktatura is fenyegethet, a politikai élet is felismerte és ha nem is régebb idő óta, de a kormányzói jogkör reformjának, mint kimondott kormányprogramnak felvetésétől kezdve, állandóan napirenden tartotta és a tudományos irodalomban felvetett tervek nyomán alaposan megvitatta a felmerült megoldási lehetőségeket.

Ezekben alakult ki azután az új törvényben megvalósult gondolat, hogy az előálló interregnum alatt az államfői hatalmat a törvényben pontosan körülírt és csakis a halaszthatatlan tennivalókra szorított korlátok között, egy külön e célra rendelt és intézményesített szerv, az országtanács lássa el. Az országtanács a két ház elnökének váltakozó elnöksége alatt alakul meg s tagjai sorában rajtuk és a miniszterelnökön felül az ország hereceprimása, a Kuria elnöke, a Közigazgatási Bíróság elnöke és a honvédség főparancsnoka foglal helyet.⁵⁾ Az országtanács tehát hét tagból alakul és héttagú tanácsként működik minden esetben, mert ha a tagságra jogosító tisztségek valamelyike betöltetlen, a tagság joga és kötelessége hi-

⁴⁾ L. Miskolci Jogászélet, XIII. évf. 1937. 4. sz. 133—143. l. — Önállóan is megjelent a Miskolci Jogászélet Könyvtárának új sorozatában, 23. sz. (Miskolc, 1937. 13. l.)

⁵⁾ A javaslat miniszteri indokolása szerint „a kormányzói tiszt megüresedése esetében az országgyűlés hivatott — a nemzetszuverenitás elvénél fogva — a királyi hatalomban foglalt összes jogok gyakorlására is. Ehhez képest a javaslat... arra törekszik, hogy az országtanács az országgyűlésnek olyan tagjaiból állíttassék össze, akik magas közjogi méltóságuknál fogva amúgy is az országgyűlés vezéregyéniségeinek tekinthetők. A nemzetszuverenitás gondolatából fakad a javaslat... azon állásfoglalása is, hogy az országtanács tagjainak ülésre összehívását és az üléseken az elnöklés ellátását az országgyűlés két háza elnökének ügykörébe kívánja utalni.” Képvh. Irományok, 456. sz. 18. l.

vatali helyettesét illeti. Az országtanács jogkörében csak miniszteri ellenjegyzés mellett rendelkezhet és legfőbb feladata, az államfői hatalom körébe eső halaszthatatlan feladatok betöltésén kívül, a kormányzó választása iránt szükséges intézkedések haladéktalan megététele és az új kormányzó megválasztásáról és esküteléről szóló törvény kihirdetése.

IV. A megüresedett kormányzói tisztt betöltésének kérdései, az *interregnum tartama*, a *kormányzó utódajánlási joga* és a *kormányzónválasztás* alkotják az új törvény által rendezés alá vont kérdések harmadik csoportját. Ezekben a kérdésekben az előkészítés, különösen a tudományos irodalmi előkészítés már korántsem volt oly gazdag és mélyenjáró, mint az előbbieken és a törvényi rendezés mikéntje felé is sokkal kevesebb érdeklődéssel fordult a közfigyelem. Ez azonban érthető is. Az a nagy tudományos vita, amely a reformot megelőzte, a kormányzói jogkör kiterjesztésének mértéke fölött folyt javarészből s miként a politikai élet vitái is, ezenkívül még a kormányzói tisztt megüresedésével előálló veszélyekre utalt és ezek kikerülésére keresett orvoslásokat. Arra viszont, hogy ha már a reform megvalósul, annak keretében pontos, kimerítő rendezésre szorulna a kormányzónválasztás is, mert erre vonatkozólag az országgyűlés együttes ülésének, mint a kormányzónválasztásra jogosult szervnek, kijelölésén kívül a törvény semmit sem mond, csak néhány tudományos hozzászólás hívta fel a figyelmet.⁶⁾

A figyelmeztetés azonban használt. A kormány javaslatába foglalta a kormányzói jogkör kiterjesztésén és az *interregnum* rendezésén felül a kormányzó utódlási jogát és a kormányzónválasztás pontos szabályozását is. Minderről azonban a szélesebbkörű nyilvánosság előtt csak kevés szó esett. A kormány biztosítani akarván az egyhangúságot, a vitás kérdéseket a pártokkal előzőleg tárgyalta le, az utolsó simításokat pedig a bizottsági ülés végezte el a javaslaton.

Maga az országgyűlés, úgy a képviselőház, mint a felsőház is, pártközi megegyezés alapján, vita mellőzésével fogadta el a javaslatot. A nemzeti együttérzés nagyszerű megnyilatkozása volt ez, amely már a bizottsági tárgyalások során is megnyilatkozott.⁷⁾ A kormány nem a többség megszokott fegyvereit használta, hanem az összes parlamenti pártok megegyezését kereste, az ellenzék pedig, amint *Eckhardt Tibor* a bizottsági tárgyaláson kijelentette, a javaslat tárgyalásánál nem az ellenzék szerepét akarta betölteni, hanem mint magyar emberek vettek részt a bizottsági tárgyalásokon az összes

⁶⁾ L. Tomcsányi Móric: „Az alkotmányreformról” (M. J. Sz. 1937. 3. sz. 95. l.), Csekey István: „A kormányzói jogkör reformja” (Szeged, 1937. 47. l.) és Zsedényi Béla: „Üresedés és utódlás a kormányzói tiszttben” (Miskolc, 1937. 11. l.) c. tanulmányait.

⁷⁾ L. Ángyán Bélának, a javaslat képviselőházi előadójának előadói beszédét. Képvh. Ért. 240. ü. 119. l.

ellenzéki pártok tagjai.⁸⁾ *A nemzeti közvélemény egyöntetű kialakulásában* azonban ezenfelül és elsősorban talán, — amint azt *Darányi Kálmán* miniszterelnök a képviselőházban igen helyesen fejtegette ki, — *annak a mélységes tiszteletnek és megbecsülésnek volt döntő jelentősége, amely a nemzet minden osztályában és a törvényhozásban Horthy Miklós kormányzó személye és kormányzói ténykedése iránt él.*⁹⁾ Vagy miként a felsőházban, a javaslat elfogadása előtt tartott rövid felszólalásában is megállapította, jelentős része van a javaslat sima tárgyalásában és elfogadásában annak a bizalomnak is, amely a kormányzó 17 éves alkotmányos kormányzása és az országot újjászervező munkássága iránt az egész nemzet részéről ismételten is kifejezésre jutott.¹⁰⁾

A kormányjavaslatot tehát az országgyűlés valóságos ünnepi hangulatban, de egyben a törvényjavaslatok rendes tárgyalási módjától is eltérve, vita nélkül, innepélyes egyhangúsággal fogadta el s ennek a következménye az, hogy a megalkotott törvénynek azok a rendelkezései, amelyekkel, mint reformtervekkel a közvélemény, a sajtó és az irodalom megelőzőleg nem foglalkozott, nyiltszíni megvitátásra nem is kerültek s a közvélemény e tekintetben, miután ezekről csak a Corpus Iuris-ból szerezhetett tájékozódást, máig is tájékozatlan maradt.

V. A kormányzótálasztás részletes szabályozása keretében a törvény elsősorban is azt a kérdést rendezzi, *hogy mennyi ideig tarthat az interregnum, vagyis mennyi idő alatt kell a kormányzói tiszt megüresedésétől a kormányzótálasztást megejteni?* Nagyjelentőségű ez a kérdés az alkotmányos állami élet folyamatossága szempontjából, mert ennek egyik elsőrangú követelménye, hogy az államfői tisztben előálló személyesere zökkenők nélkül bonyolódjék le és hogy az államfői tiszt, amely az alkotmányos állami élet összhangjának nélkülözhetetlen tényezője, betöltetlenül soká ne maradjon.

Nincsen alkotmány, bármely államformáról legyen is szó, amely a kérdés megfelelő rendezéséről ne gondoskodna. Monarchiákban az örökletesség elvének egyik legfőbb érve éppen az, hogy a trónöröklés rendje szerint előre kijelölt utód, a trón megüresedése esetén, mint rex haereditarius, azonnal elődje helyére lépve, az államfői hatalom gyakorlásának folyamatosságában megszakítás nem jelentkezhet. „*A király sohasem hal meg*”, — ez Angliában régi alkot-

⁸⁾ L. u. o. 120. l.

⁹⁾ L. u. o. 122. l.

¹⁰⁾ L. Fházi Ért. 48. ü. 363. l. — **Tomcsányi Móric**, a javaslat felsőházi előadója is kiemelte ezt előadói beszédében. „Úgy érzem, úgy vélem, — mondta, — hogy a kormányzói hatalomnak ennél a jelentékeny, tetemes kibővítésénél — tudatosan vagy tudat alatt — de közrehatott főméltóságú kormányzónk immár hosszú idejü, mintaszerűleg alkotmányhü és töretlen nemzeti szellemü kormányzásának értékelése, megbecsülése és az ezért járó nemzeti elismerésnek, hálának, hódolatnak érzése.” (L. u. o.)

mányos elv, s elve általában minden örökletes monarchiának. De a köztársasági alkotmányok is gondoskodnak arról, hogy a köztársasági elnököt, aki mindég előre meghatározott időre nyeri megbízatását, az államfői hatalom birtokában, még e megbízatás lejárta előtt megválasztott új elnök váltsa fel, rendkívüli esetekben pedig, ha az elnöki tiszt az elnök halála vagy lemondása következtében üresedne meg, hatékony biztosítékot keresnek arra, hogy az új elnök választása a legrövidebb idő alatt megtörténjék. Franciaországban például e célból az elnökválasztó nemzetgyűlés de iure azonnal összeül, a csehszlovák köztársaságban pedig a kormány elnöke az elnökválasztó nemzetgyűlést legkésőbb az elnöki szék megüresedésétől számított 14. napra kötelei egybehívni. Minden alkotmány arra törekszik, hogy az állam kormányzásában ekképpen előállott vacuum, az interregnum ideje a lehetőségek keretében minél rövidebb legyen.

Új törvényünk, kiigazítva az 1926. évi hibás kópiát,¹¹⁾ szintén erre az álláspontra helyezkedik s miként a törvényjavaslat miniszteri indokolása mondja, „a nemzet kiemelkedő érdeke, hogy a kormányzói tisztben csak a lehető legrövidebb ideig legyen üresedés.”¹²⁾ Az eredeti kormányjavaslat szerint az üresedés leghosszabb tartama 8 nap lett volna, a bizottsági tárgyalásokon eszközölt változtatások szerint azonban e határidő, ha az országgyűlés nincs együtt a kormányzói tiszt megüresedése idejében, még további 8 nappal, legfeljebb 16 napra kitolódhat. Ez tehát az alkotmányos interregnum leghosszabb tartama.

Rendes körülmények között, vagyis, ha együtt van az országgyűlés, az üresedés mindössze 8 napig tarthat. A törvény szerint az országtanács köteles gondoskodni afelől, hogy a kormányzó megválasztása iránt szükséges intézkedések haladéktalanul megtéessenek és pedig akként, hogy a kormányzóválasztó együttes ülés legkésőbb a kormányzói tiszt megüresedésétől számított nyolcadik napon összeüljön. De ez alól az általános rendezés alól a törvény két kivételt tesz s mindkettőt arra az esetre, ha az országgyűlés a kormányzói tiszt megüresedése idejében nem volna együtt s a nyolc napos határidő betartása elé emiatt elháríthatatlan akadályok gördülnének.

Az első kivétel arra az esetre szól, ha az új országgyűlési képviselők választása a kormányzói tiszt megüresedésétől számított 8 nap alatt befejeződik. Ez esetben a törvény módot kíván nyújtani arra, hogy az összeülő új országgyűlés választhassa meg a kormányzót és akként rendelkezik, hogy a kormányzóválasztó együttes ülés összehívására megállapított 8 napot a képviselőválasztások befejezésétől kell számítani. Ez az az eset tehát, amelyben az üresedés esetleg 16 napig is eltarthat. De gondoskodik egyben a törvény arról is, hogy az országgyűlés megnyitása, a képviselőház és a felsőház összeülése

¹¹⁾ L. a tévedés részletes kifejtését „Üresedés és utódlás a kormányzói tisztben” c. tanulmányomban. (Miskole, 1937. 4—5. l.)

¹²⁾ 19. l.

és megalakulása tekintetében a törvényben,¹³⁾ illetőleg a házszabályokban előírt határidők, mint alakiságok csupán, e terminus betartását meg ne akadályozhassák s kifejezett felhatalmazást ad a jogszabályokban (törvényben, házszabályokban) megállapított határidőknek e célból való megrövidítésére.

Arra az esetre azonban, ha az országgyűlési képviselőválasztások a kormányzói tiszt megüresedésétől számított nyolcadik napon sem fejeződnek be s ilyképen az interregnum, amennyiben az új országgyűlés volna hivatott a kormányzót megválasztani, szükségszerűleg a leghosszabb határidőként kontemplált 16 napon túlra is kitolódnék, a törvény újra kivételt tesz, de most már nem a terminust tolja ki, hanem a kormányzóválasztó testület szükségszerű pótlásáról gondoskodik. Ebben az esetben a törvény szerint a kormányzóválasztó együttes ülésre, a kormányzói tiszt megüresedésétől számított 8 napon belül, *az egyébként felosztatott országgyűlést kell összehívni* s ez választja meg a kormányzót, a kormányzó ennek színe előtt teszi le esküjét, ez iktatja be tisztébe is a kormányzót s iktatja egyben törvénybe is az új kormányzó megválasztását és eskütételét.

Rendkívüli és a maga nemében egyedülálló rendelkezése ez a törvényhely egész alkotmányunknak, mert *egy jogilag megszünt testület, a berekesztett vagy felosztatott, tehát nemcsak mandátumát veszített, hanem ténylegesen is kimúlt országgyűlés újraedését teszi lehetővé.* Érdekes kuriózuma mindenestre a magyar törvényhozásnak, a magyar Corpus Iurisnak, mely nyilván csakis abban lelhet magyarázatot, hogy törvényhozásunk felismerte, mily felületesek és veszélyesek voltak az interregnum esetére szóló eddigi törvényi rendelkezések s valóban milyen fontos nemzeti érdek fűződik ahhoz, hogy *az államfői tisztben lehetőleg minél rövidebb ideig legyen üresedés.*

VI. Másik előzetes kérdése a kormányzóválasztásnak a *kormányzó utódajánlási joga.* A kormányzó, — a törvény szerint, — három nagykoru magyar állampolgárt a kormányzói tisztre utódjaként ajánlhat s ajánlatát tisztének tartama alatt bármikor módosíthatja vagy visszavonhatja. Ajánlási jogát csakis a törvényben részletesen körülírt alakiságok,¹⁴⁾ mint érvényességi kellékek, pontos betartása mellett gyakorolhatja. E ténykedése miniszteri ellenjegyzéshez nincs

¹³⁾ Az 1925. évi XXVI. t. e. 51. §-a a képviselőválasztásokra megállapított határidő utolsó napjától az országgyűlés megnyitásáig legalább 10 napi időközöt ír elő.

¹⁴⁾ A törvény 2. §-ában részletesen előírt alakiságok szerint az ajánlást a kormányzó írásban sajátkezű aláírásával és pecsétjével ellátva, három teljesen egyező példányban állítja ki, borítékba zárja vagy lezárja, kívül az ajánlásra való utalással záradékolja és e három példányt megőrzés végett, a miniszterelnök jelenlétében, a kir. Kuria elnökének és a két koronaőrnek adja át.

kötve, de az ajánlás csak akkor érvényes, ha nem több és nem kevesebb, mint három személyre szól.

Novum az utódajánlási jog is teljes mértékben a magyar közjogi rendszerben. Tisztában volt ezzel a javaslatot tevő kormány is és nyilván ezért nyújtott e tekintetben *részletes és érdekes* indokolást. Jogalkotásunkat és az uralkodó magyar közfelfogást, — ez röviden összefoglalva a miniszteri indokolás kiindulópontja, — 1920 óta következetesen és megszakítás nélkül a jogfolytonosság és az egészséges konzervativizmus jellemzi. Ennek a jegyében történt, hogy törvényhozásunk a kormányzói tisztet 1920-ban előre meg nem határozott időhöz kötötte s így történhetett, hogy a nemzet érdekeit szolgáló politika továbbvitelét a kormányzói tiszt állandósága kormányzónk személyében, a kül- és belpolitikai válságok között is, történelmi jelentőséggel szolgálhatta.

„Az emberi kor határán túl is elősegítheti, az e tekintetben lehetséges határok között, — így szól a továbbiakban a miniszteri indokolás, — a kormányzó személyének és politikájának állandóságához fűződő nagy előnyök érvényesülését, ha a kormányzót a törvény azzal a jogosultsággal ruházza fel, hogy tisztének tartama alatt ajánlás formájában megjelölhesse azokat, akiket a nemzet közjáva szempontjából alkalmasnak tart arra, hogy a nemzet törvényes képviselője az új kormányzót közülök válassza meg. Nem lehet ugyanis mást feltételezni, mint azt, hogy a kormányzó ajánlásában a nemzetnek olyan kiváló fiait jelöli meg, akiknek meggyőződése egészen közel áll az utódot ajánló kormányzónak az ország jövőjére vonatkozó saját meggyőződéséhez. Az így ajánlottak valamelyikének megválasztása a kormányzói tisztre ennek következtében biztosítékot tartalmazhat abban a tekintetben, hogy a kormányzói intézménynek az 1920. év óta kialakult tartalmán a kormányzó személyének megváltozása a lehető legkevesebb módosulást fogja eredményezni a jogfolytonosság eszmevilága és az uralkodó magyar közfelfogásnak legfelsőbb irányítása szempontjából.”¹⁵⁾

Ez a kormányzó utódajánlási jogának hivatalos indokolása, amelynek minden szava és gondolata az uralkodó magyar közfelfogásban gyökerezik és annak nyilván hűséges visszatükröződése. Más kérdés azután, hogy e jog milyen hatóerővel rendelkezik, talál-e az alkotmány alapelveiben és ezzel összhangzóan a törvény szavaiban is korlátokra és amennyiben igen, érvényesülése ezek keretei között mily mértékben van biztosítva?

A miniszteri indokolás szerint e jog hatóereje, érvényesülése természetes és áttörhetetlen korlátot talál a magyar alkotmánynak a szent korona tanából következő alapelveiben, amely szerint *minden közhatalom forrása a nemzet és ennek következtében csakis a nemzet hivatott képviselője, az országgyűlés dönthet a felől, hogy kit kíván a kormányzói tiszt megüresedése esetén a kormányzói méltóság-*

¹⁵⁾ L. a miniszteri indokolást, 17. l.

ba emelni. Ami végeredményében annyit jelent, hogy e jog hatóereje a magyar alkotmány legfőbb alapelvét át nem törheti és annak korlátai közé szorítva természetesen *kizárólagos sem lehet*. A kormányzó tehát, az utódajánlási jog birtokában, közölheti ugyan a nemzettel, hogy kiben lát biztosítékot a kormányzásában megtestesített szellem zavartalan továbbérvényesítésére, *a nemzeti akaratot képviselő országgyűlés azonban abbéli akaratelhatározásában, hogy kit tart a legalkalmasabbnak a kormányzói tiszt betöltésére, ha erre sor kerül, ezekután is szabad marad*.

Ezekből az alapelvekből kiindulva és utalással arra a körülményre is, hogy a kormányzó elhatározásától függ, kívánja-e, vagy nem kívánja az az utódajánlás jogát gyakorolni, *a miniszteri indokolás szerint a kormányzó utódajánlási jogának nincsen a nemzetnek szóló tanácsadáson túlmenő közjogi jelentősége.*¹⁶⁾ A fölött azonban, hogy helyes-e ez a megállapítás és a kormányzó utódajánlási jogának valóban nem több-e a közjogi jelentősége a nemzetnek szóló tanácsadásnál, e jogkör törvényi körülírásának megfigyelésén felül, esakis e jog gyakorlásának érvényesülési lehetőségeit, a kormányzóválasztás alkalmával törvényileg szabályozott és biztosított hatóerejét is vizsgálva, lehet ítéletet mondani.

VII. *A kormányzót az országgyűlés két házának kormányzóválasztó együttes ülése titkos szavazással választja meg.* A választás lefolyása azonban eltérőleg alakul a szerint, hogy a kormányzó élt-e vagy nem élt-e utódajánlási jogával és amennyiben élt vele, az országgyűlés állított-e a kormányzó jelöltjeivel szemben maga is jelöltet vagy jelölteket?

Ha a kormányzó utódajánlási jogával élt, az együttes ülés elnöke mindenekelőtt a kormányzó ajánlási nyilatkozatát bontja fel, felolvastatja és ennek megtörténte után az együttes ülés titkosan szavaz abban a kérdésben, hogy *kíván-e a kormányzó ajánlottain kívül mást is jelölni a kormányzói állásra.* Amennyiben a titkos szavazás eredményeképpen az együttes ülés nem kíván mást is jelölni, az elnök az utódajánlási nyilatkozatban jelöltekre rendeli el a választást és az együttes ülés ezek közül választja meg a kormányzót.

A választás a törvény szerint akként folyik le, hogy az országgyűlési tagok, akiknek mindegyike annyi szavazólapot kap, ahány jelölt van s a szavazólapok közül az egyik *igenre*, a többi *nemre* szól, *igennel és nemmel* szavaznak, amennyiben az egyes jelöltek részére külön-külön felállított urnákba az „igen”, illetőleg a „nem” megjelölésű szavazólapokat dobják be. Ha az első szavazásnál egyik jelölt sem kapott általános többséget, a két legtöbb „igen” szavazatot nyert jelöltre ugyanilyen módon új szavazást kell tartani.

Ezekben a rendelkezésekben hatályosul a kormányzó utódajánlási joga és ezek alapján bírálható és bírálendő el, vajjon valóban

¹⁶⁾ L. u. o.

a nemzet részére szóló tanácsadás-e csupán ez a jog, vagy pedig több-e annál?

A helyes megítélés szempontjából, nézetünk szerint, két körülmény játszik döntő szerepet. Elsősorban az, hogy az együttes ülés köztve van a kormányzó jelöltjei közül való választáshoz, hacsak már eleve többségi határozatával e hármassal szembe nem helyezkedik. Másodsorban pedig az, hogy a hármassal folytatán, mindazok, akik az ajánlási nyilatkozat egyik vagy másik jelöltjét megfelelőnek tartják, a szembehelyezkedéstől tartózkodni fognak s ilykép a kormányzói jelöléssel szembehelyezkedő határozat csak a legritkább esetben képzelhető el. Csakis akkor talán, amikor az országgyűlés túlnyomó nagy többsége már is állást foglalt valaki mellett és ennek a neve az utódajánlási nyilatkozat jelöltjei között nem szerepel. Ellen esetben azonban a választás nyilván csakis a nyilatkozat jelöltjeire fog szorítkozni.

Ezek szerint viszont nyilvánvaló és aligha szorul bővebb megvilágításra, hogy a javaslat miniszteri indokolása erősen aláértékeli a kormányzó utódajánlási jogát, amidőn azt mondja, hogy e jognak nincs a nemzetnek szóló tanácsadáson túlmenő közjogi jelentősége. *E jog lényegesen több annál. — Virulens, érvényesülésre törő jog, amelynek közjogi jelentőségét igen nagy tévedés volna aláértékeln.*

Eltérő a választási eljárás azonban, illetőleg az országgyűlés jelölésével nyer előzőleg kiegészítést abban az esetben, ha a kormányzó utódajánlási jogával nem élt, vagy ha élt ugyan e jogával, de az országgyűlés is úgy határozott, hogy jelölési jogával szintén élni kíván. Ezekben az esetekben az együttes ülés előbb a jelölést említi meg, ugyancsak titkos szavazással, amelynél minden országgyűlési tag egy jelöltre adja le szavazatát. Amennyiben háromnál több személyre esne szavazat, az országgyűlés jelöltjének csak azt a három személyt kell tekinteni, akikre a legtöbb szavazat esett, de ezek közül is kiesik a jelöltségből az, aki nem kapott a jelölésnél legalább 50 szavazatot. Ha egyetlen jelölt sem kapott legalább 50 szavazatot, a szavazást addig kell megismételni, amíg legalább egy jelölt legalább 50 szavazatot nem kap. Azok között, akik egyenlő szavazatot nyertek, sorshúzás állapítja meg, hogy kit kell az országgyűlés jelöltjének tekinteni.

Az országgyűlés jelölésének megejtése után az együttes ülés, — ha a kormányzó nem élt utódajánlási jogával, — az országgyűlés jelöltjei közül, amennyiben pedig a kormányzó élt e jogával, — a kormányzó és az országgyűlés jelöltjei közül választja meg a kormányzót. Ez utóbbi esetben legalább négy és legfeljebb hat jelölt között folyik le a választás.

A kormányzóválasztást tehát, amint a fentiekből is kitűnik, a törvény elég részletes szabályozással rendezi. Jellegetes vonása az egész választási eljárásnak, hogy a titkosság elvét maradéktalanul érvényesíti, de miként a javaslat miniszteri indokolása is kihangsúlyozza, tudatosan kerüli ugyanakkor a jelentéktelen részleteket és a felmerülő esetlegességek szabályozását, „mert ezek tekintetében

a szuverén országgyűlés mindenkor meg fogja találni a helyes megoldást.”¹⁷⁾

VIII. Megemlítést követel végül, hogy a törvény a kormányzóválasztásnak a nemzet sorsára kiható nagy jelentőségére való figyelemmel hatékonyan gondoskodik arról, hogy a választásban az országgyűlés tagjai minél nagyobb számmal vegyenek részt és biztosítani kívánja egyúttal a kormányzóválasztó együttes ülés minden külső tényezőtől való függetlenségét is.

Ha az együttes ülés megnyitásakor, — mondja a törvény, — nincs jelen mind a felsőház, mind a képviselőház tagjainak legalább háromötöd része, a kormányzóválasztás megkezdését a következő nap ugyanazon órájára kell halasztani, amelyre az együttes ülés össze volt híva. De hozzát teszi még azt is, hogy az együttes ülés tagjai, — kivéve az országtanács és a minisztérium tagjait, — az ülés tartama alatt az országház épületét nem hagyhatják el.¹⁸⁾

Helyes és célszerű rendelkezése a törvénynek, hogy a kormányzóválasztást az együttes ülés összeülése napján csak abban az esetben engedi megtartani, ha mindkét ház tagjainak háromötöd-háromötöd része az ülés megnyitásakor jelen van. A sokáig tartó interregnum elkerülése végett a kormányzóválasztásra törvényileg megállapított rövid határidők folytán, nyilvánvalóan igen nehéz lett volna az együttes ülés összehívása és összeülése közé is törvényes határidőket beiktatni. Az országtanács e tekintetben nincsen megkötve és legjobb belátása szerint fog eljárni. Tekintettel arra, hogy az országgyűlés legkiemelkedőbb vezérégyéniségeiből alakul, fel sem tételezhető, hogy az együttes ülés meglepetésszerűen gyors összehívással mintegy puccsszerű választást provokáljon. A törvény azon rendelkezése, hogy az első napon csak közel 300 országgyűlési tag jelenlétében lehet megtartani a választást és csak akkor, ha mind a két ház nagy többsége van jelen, mégis célszerű és minden eshetőséggel számító biztosíték ez ellen, különösen akkor, amidőn ezáltal a kormányzóválasztásnak a nemzet sorsára kiható nagy jelentőségét is nyomatékkal aláhúzza.

Egyúttal természetesen biztosítást keres és talál a törvény arra vonatkozólag is, hogy a kormányzóválasztást az országgyűlési tagok jelentékeny részének távolmaradása, a kisebbség obstrukciója, meg ne hiúsíthassa. Kimondja tehát kiegészítésképpen azt is, hogy az együttes ülésre egyébként a házszabályok rendelkezései megfelelően irányadók, de azzal az eltéréssel, hogy az elhalasztott együttes ülés határozatképességéhez mind a felsőház, mind a képviselőház részéről legalább 100—100 tag jelenléte szükséges. Ez a szám a kétszerese annak, amennyi az együttes ülés határozatképességéhez máskülönben

¹⁷⁾ L. u. o. 20. l.

¹⁸⁾ L. a törvény 5. §-ának 2. bekezdését.

szükséges, mert az együttes ülések határozatképessége összesen anynyi országgyűlési tag jelenlétéhez van kötve, amennyit a két ház házszabályai külön-külön mindegyik házra meghatároznak. Ez pedig 50 és 50, összesen 100. A második napra elhalasztott együttes ülés tehát már akkor is megválaszthatja a kormányzót, ha az ülésen legalább 100 felsőházi tag és 100 képviselő van jelen.

Novum a törvényben az is — és a pápaválasztó konklávéra emlékeztet, — hogy az országgyűlés tagjai a kormányzóválasztás tartama alatt az országház épületét nem hagyhatják el. Ezzel kívánja a törvény az országgyűlés tagjait, függetlenségüket védve, minden idegen befolyástól távortartani. Természetes, hogy ez alól az országtanács és a minisztérium tagjai, — akikre ezalatt az országzás és kormányzás feladatai hárulnak, — kivételek.

Zsedényi Béla dr.

A Datio in solutum

II. RÁKÓCZI-FERENC

Kérdés azonban, hogy mi történik a mellékjogokkal? (Zálog, kezesség.) Mivel ezek a fennálló kötelem biztosítására voltak rendelve, a kötelem megszűntével maguk is egyidejűleg meg fognak szünni, mert további fennállásuknak nincs célja. A hitelező t. i. kielégítést nyert az aliud átvételével s ennek következtében a kezesekre nézve — akik ugyan az eredetileg kikötött szolgáltatás biztosítására, nem pedig az aliudért vállaltak kezességet — teljesen közömbös, hogy a hitelező mily módon nyert kielégítést.

VI. A datio in solutum tárgya mindaz lehet, ami egyúttal solutio tárgyaül is szolgálhat, csupán egy feltétellel, hogy különbözzék az eredetileg kötelezett szolgáltatástól. Belitz szerint¹⁶¹⁾ — negative meghatározva — minden, aminek elfogadására a hitelező az eredeti kötelmi viszonyból kifolyólag kötelezve nincs, lehet datio in solutum tárgya.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a kötelem tárgyában előálló lényegtelen módosulások a teljesítésnél datio in solutumot eredményeznének. Legegyszerűbb eset itt az, amikor a szolgáltatott dolog a szerződésben kikötött tulajdonságoktól bizonyos minimális eltérést mutat. Erre vonatkozólag hoz fel néhány példát Berndorff¹⁶²⁾. Valaki megvásárolja egy hamburgi gabonakereskedőtől egy Liverpoolban horgonyzó hajó búzarakományát azzal a kikötéssel, hogy azt neki a kereskedő meghatározott időpontban le fogja szállítani.

¹⁶¹⁾ Belitz. 23. l.

¹⁶²⁾ Berndorff. 18. l.

Közbenjött akadályok miatt azonban a liverpooli hajó a kitűzött napon nem érkezik meg s ezért a kereskedő, hogy a határnapot betarthassa, hamburgi gabonaraktárából szállítja le a kívánt mennyiségű és minőségű búzát. Ha tehát a szolgáltatás tárgya oly minimális eltérést mutat a kötelemben kikötött tulajdonságoktól, amely eltérés a dolog rendeltetésszerű használatát nem akadályozza és ezenkívül a hitelezőnek a tárgyhoz fűzött reményeit nem hiúsítja meg, nem beszélhetünk *datio in solutum*-ról, hanem egyszerű teljesítésről.

Az aliudnak tehát feltétlenül „másnak” kell lennie, mint az eredeti tartozásnak. Mértékül azt kell tekintenünk, hogy az illető dolog ne viselje magán a szerződés szerűen kikötött szolgáltatás sajátosságait. „A” tárgy helyett „B”-t kell szolgáltatni, hogy *datio in solutum*-ról szólhassunk¹⁶³). Ennek megfelelően, ha a szolgáltatás generice van meghatározva, az aliudnak feltétlenül más genushoz kell tartoznia; ha pedig egy genuson belül minőségileg van a szolgáltatás meghatározva, ugyanazon kategóriához tartozó, de más minőségű dolog is már aliudot képez. Pl. *bordeauxi bor* helyett *burgundit* szolgáltatunk.

A szolgáltatás tárgyának a jogrend által felállított kritériumoknak meg kell felelnie. Így a szolgáltatás legyen elsősorban megengedett, azaz ne ütközzék tiltó törvényekbe s a jóerkölcsökbe sem közvetlenül, sem közvetve. Ne legyen továbbá a szolgáltatás lehetetlen. Objektíve lehetetlenség már eleve kizárja a szolgáltatást, mert *impossibilia nulla est obligatio*, a subjektív lehetetlenülés azonban nem érinti az *obligatio* érvényét¹⁶⁴). Végül meghatározható legyen a szolgáltatás, azaz ne legyen a felek tetszésére bízva.

Kérdés ezek után, hogy a *datio in solutum* tárgyának az előbb említett általános ismérveken kívül mik lehetnek a kritériumai? A „*Leistung an Zahlungsstatt*” kifejezést alapul véve, a *datio in solutum*-ra a legegyszerűbb példa az lehetett, midőn az eredeti kötelemben meghatározott szolgáltatás tárgya pénzfizetés volt és ezt egy dolognak, mint aliudnak szolgáltatásával helyettesítették. Ritkábban előforduló eset már az, amikor egy szolgáltatandó dolog helyett aliudként más dolgot adtak. Követelés *datio in solutum* tárgya Justinianus előtt nem lehetett¹⁶⁵), mert annak átruházása csak *universalis successio* útján mehetett végbe. A justinianusi jogban a kötelezett pénz-, vagy dologszolgáltatást *datio in solutum* esetén azonban követelés is helyettesíthette¹⁶⁶). A *datio in solutum* ezen formáját *cessio in solutum*-nak is nevezik¹⁶⁷). „*Es ist — mondja Mielke*¹⁶⁸) — *unbedingt erforderlich, dass der Gläubiger die hingeebene Sache freiwillig an Erfüllungsstatt annimmt*”. Tehát itt is megtaláljuk a *datio in solutum* egyik legfontosabb kellékét: a hitelező szabad akaratnyilvánítását a követelésnek, mint aliudnak elfogadására

¹⁶³) Berndorff. 17. l. ¹⁶⁴) Schaeffer. 72. l. ¹⁶⁵) Gai I. II. 38. 39.

¹⁶⁶) Sztahlo. Két dolg. 423. l. ¹⁶⁷) Mielke. 16. l.

¹⁶⁸) U. o. 20. l.

nézve. Ez a *cessio* épúgy, mintha az aliud valamely testi tárgy lett volna, megszünteti a kötelmet. Akkor tehát, midőn az átruházott követelés adósa új hitelezőjének teljesít, az eredeti *obligatio* már nem áll fenn. Ha azonban az *obligatio* csak e teljesítés által szűnik meg, akkor a követelés cedálása nem „*Zahlungsstatt*”, hanem „*Zahlungshalber*” történt. (Steiner).¹⁶⁹⁾

Bár a források nem tesznek róla említést, a fejlett római gazdasági élet mellett azonban valószínűnek tarthatjuk azt, hogy ismeretes lehetett az ú. n. „*promissio in solutum*”. Ez alatt nem egy fennálló követelés aliudként való cedálását értjük, hanem az ígéretevő, ill. a hitelező javára egy új követelésnek létesítését, amely teljesítés hatályával bír. Az ígéretevő rendszerint a régi adós, de lehet harmadik személy is. Lényeges az, hogy a hitelező eredeti követelése helyett, teljesítés fejében, mint aliudot, egy fizetési, ill. szolgáltatási ígéretet kap, ami által az eredeti *obligatio* megszűnik és egy új keletkezik. Eltérés a *datio in solutum* lényegétől itt csak annyiban van, hogy a reálügyleti jelleg elenyészik, a *datio in solutum* egyéb lényeges kellékei azonban itt is fellelhetők. Mivel ez nem reálügylet, az adós részéről a teljesítés céljából történő ígérettel és annak a hitelező által való vétele, az ú. n. *pactum dationis in solutum* nem előszerződés, hanem maga a *datio in solutum* hatályával bíró *promissio in solutum*.

Maga ez az ügylet külsőleg azonosnak látszik a *novatio*val, hiszen az eredeti *obligatio* megszűnésével új *obligatio* keletkezik, melyben a hitelező kielégítést nyer, csak hogy a *novatio* alapkelléke, t. i. az *animus novandi* itt hiányzik, s ezért a hasonlóság csak külsőleg áll fenn a két intézmény között. Éppen itt látja Stammler¹⁷⁰⁾ annak lehetőségét, hogy a *promissio in solutum* ismeretes volt a római jogban, csak hogy a *novatio* megjelenési formájuk hasonlósága miatt háttérbe szorította ezt.

Nincs kizárva végül az sem, hogy az adósságvállalás, mint *datio in solutum* tárgya ismeretes lehetett. Davidson¹⁷¹⁾ u. i. az adósságvállalást szintén a *datio in solutum* formájában gondolja el. Így pl. egy hitelezővel szemben fennálló 10,000 *Sestercius*-nyi tartozását az adós úgy teljesíti, hogy 5,000 *Sestercius*ot kifizet és a hitelezőnek egy 5,000 *Sesterciusos* adósságát magára vállalja.

A *datio in solutum* legáltalánosabb két alakja (t. i. pénz helyett dolog és dolog helyett dolog), mint az a glossza felfogása is, összehasonlítható az adásvétellel és a cserével¹⁷²⁾. Az első esetnél t. i. mikor a pénzszolgáltatás dologszolgáltatással helyettesítetik, önként kínálkozik az adásvétellel való összehasonlítás. Pl. egy kölcsönügyletnél, ahol az adós nem pénzben, hanem természetben, tehát testi dolgokban fog bennünket kielégíteni, holott eredetileg pénztartozás állott fenn. Az esetben pedig, mikor specie meghatáro-

¹⁶⁹⁾ Steiner. 128. l. ¹⁷⁰⁾ Stammler. 231. l.

¹⁷¹⁾ Davidson. 29—30. l.

¹⁷²⁾ Dig. 41. 3. 4. 17.

zott szolgáltatás helyett más dolgot szolgáltatunk, mint aliudot, a cseréhez hasonló ügyletet láthatunk fennforogni. Ezt Gaius¹⁷³⁾ úgy fejezi ki, hogy a jogászok közt vita van azon kérdésben, vajjon rab-szolga, tóga, telek lehet-e egy más dolog ára. (Veluti homo, aut toga, aut fundus alterius rei pretium esse possit). Az említett két esetben azonban szigorúan meg kell maradnunk az összehasonlításnál és nem szabad — mint a glosszák teszik — a datio in solutumot az adásvétellel, ill. a cserével azonosítani. A főszólyt u. i. nem a lát-szatra, hanem a felek akaratára kell vetnünk. A hitelező a gazdasági szükségyszerűség következtében kényszerítették oda, hogy az aliudot, amit külsőleg az adásvétel, ill. csere tárgyaként foghatunk fel, elfogadja teljesítésül pénz-, ill. specie meghatározott dolog irán-ti követelése fejében.

A felek akaratára helyezi a főszólyt a datio in solutum miben-létének magyarázatánál Berndorff is¹⁷⁴⁾. A csizmadia — mondja — akinek tartozása van, de fizetni nem tud, 30 pár csizmát ad hite-lezőjének tartozása fejében, aki azt, mivel így követelését némileg mégis biztosítva látja, elfogadja. Ha az ügylet külsőleg talán ha-sonlít is az adásvételhez, a felek akaratát tekintve szó sem lehet arról. Az adósnak, midőn az alapügyletet megkötötték, pénzt volt szándékában hitelezőjének fizetni, a hitelező pedig a kötelem kelet-kezésekor nem is gondolt arra, hogy ő nem pénzt, hanem 30 pár csizmát fog kapni, ami érthető is, mert mikor van egy személynek ennyi lábbelire szüksége. Ezzel szemben éppen a felek akaratára való tekintettel adásvételnek tekinthetjük azon esetet, midőn a műértő hitelező szívesebben veszi, hogy adósa egy értékes festményt szol-gáltasson neki pénz helyett és esetleg lépéseket is tesz arra, hogy a pénz helyett inkább az illető műtárgyat kapja meg, viszont az adós, aki nem rendelkezik műérzékkel, örül, hogy pénzt nem kellett fizet-nie és legalább egy „ócskaságtól” megszabadult. A felek szándékára való tekintettel azért kell ezt az ügyletet adásvételnek, tehát forgal-mi ügyletnek felfognunk, mert itt a felek szándéka elsősorban a ja-vak cseréjére, subjektíve haszonszerzésre irányult és csak másodsor-ban egy obligatio megszüntetésére. „Leistung an Erfüllungsstatt liegt noch alledem nur dann vor, wenn die Absicht der Parteien lediglich auf Schuldtilgung und nicht auf wirtschaftlichem Um-satz gerichtet war.” — mondja Berndorff¹⁷⁵⁾.

„Facere”, azaz a civiljogi tulajdonátruházáson kívüleső minden-féle szolgáltatás (zálog-, bérbeadás stb.) a római jog forrásai sze-rint nem lehetett datio in solutum tárgya. „Nemo enim dixit, facto pro facto solutio liberationem contingere”.¹⁷⁶⁾ E forráshely kifeje-zetten tagadja, hogy facere lehessen datio in solutum tárgya. Igaz ugyan, hogy Römer¹⁷⁷⁾ és Alexander A. az ellenkezőt állítják, azon-ban abba a hibába esnek, hogy a Digestáknak egyetlen idevonatkozó

¹⁷⁴⁾ Berndorff. 23–31. l. ¹⁷⁵⁾ Berndorff. 31. l. ¹⁷⁶⁾ Gai I. III. 141.

¹⁷⁷⁾ Dig. 46. 3. 98. 6. ¹⁷⁸⁾ Römer. 2. l.

forráshelyét teljesen figyelmen kívül hagyják. Hacsak tehát e szövegrész interpollálva nincs¹⁷⁸⁾, határozottan állítható, hogy a facere már a justinianusi kodifikáció előtt sem lehetett a datio in solutum tárgya.

Nem foglalkoznak azonban a források azzal a kérdéssel, hogy pénzszolgáltatás lehetett-e ennek az ügyletnek tárgya? Az irodalmi nézetek nagy része ezt lehetségesnek tartja. Alexander A.¹⁷⁹⁾ szerint: „Abgesehen von den begrifflichen Schränkungen, kann alles Erfüllungsstatt gegeben und genommen werden, was überhaupt Gegenstand eines Forderungsrechtes sein kann”. Ebből következőleg, mivel pénzfizetés követelés tárgya lehet, datio in solutum tárgyat is képezheti. Ugyancsak ez Römer¹⁸⁰⁾ felfogása is. Steiner¹⁸¹⁾ viszont tagadja ezt az állítást, arra támaszkodva, hogy a források erről kifejezetten sehohsem szólnak¹⁸²⁾. Steiner nézete a forrásokat illetőleg helyes, mert valóban a római jogi kutatásnak a forrásokra kell támaszkodnia, mert különben az egész jelenkori római jogtudomány nem lenne egyéb, mint kevés alappal bíró, vagy alaptalan feltevések tömkelege. Nem szabad azonban a másik túlzásba sem esni. A logikus gondolkodásnak, mely a római jog egész területén megnyilvánul, mintegy követelménye, hogy legalább is valószínűnek tartsuk, hogy a datio in solutum tárgya pénz is lehetett. Valószínű ez azért, mert magát ezt az intézményt is a gazdasági szükségszerűség termelte ki, a pénz pedig a gazdasági élet vérkeringésének leghatékonyabb elősegítő eszköze. Azt azonban meg kell jegyezniünk, hogyha pénz lehetett datio in solutum tárgya, ez csak az esetek kisebb számában fordulhatott elő, akkor t. i. midőn egy szolgáltatandó dolog átadását pénzfizetéssel helyettesítették.

Összegezve a mondottakat: a datio in solutum tárgya lehetett dologszolgáltatás (akár pénz, akár más dolog szolgáltatását helyettesítve), továbbá valószínűleg pénzszolgáltatás és a justinianusi kodifikáció szerint követelés is.

A datio in solutum tárgyának szolgáltatására vonatkozólag egyezség szokott volt létrejönni a felek közt; ez azonban nem volt feltétlenül szükséges¹⁸³⁾, hiszen a hitelező elfogadási nyilatkozata minden különösebb egyezkedést feleslegessé tett. Az egyezség irányulhatott vagy arra, hogy az adós egy aliud szolgáltatására kötelezte magát, vagy megszerzi azt a jogot, hogy az aliudot szolgáltatassa. E kétféle egyezség közül valószínűleg aszerint került egyik, vagy másik alkalmazásba, hogy egyik, vagy másik félnek képezte érdekét az egyezség megkötése, bár elv, hogy a datio in solutum lehetősége általában inkább az adós érdekeit szolgálja. A datio in solutum gazdasági jelentőségét tekintve azonban olykor a hitelező szempontjából is nagy fontossággal bírhat, hiszen gyakran ez az egyet-

¹⁷⁸⁾ Sztchlo. Két d. 424. l.

¹⁷⁹⁾ Alexander A. 19. l.

¹⁸⁰⁾ Römer. 2. . . ¹⁸¹⁾ Steiner. 129–130. l. ¹⁸²⁾ Dig. 12. 6. 26. 6.

¹⁸³⁾ Steiner 3. és köv. lapok.

len mód arra, hogy követelését realizálhassa; bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy az aliud szolgáltatására vonatkozó kezdeményezés nem az adóstól, hanem a hitelezőtől indulhat ki alkalomadtán, midőn a hitelezőnek in concreto nagyobb gazdasági érdeke fűződik az aliud tulajdonának megszerzéséhez, mint az eredetileg kötelezett szolgáltatáséhoz¹⁸⁴). Midőn tehát az adós kötelezte magát az aliud szolgáltatására, valószínűleg a hitelező, míg az említett másik esetben nyilvánvaló, hogy az adós érdeke nyomult előtérbe. Az egyezség létrejöhetett vagy úgy, hogy az adós stipulatióban ígérte meg az aliud szolgáltatását, vagy pedig constitutumban, mely utóbbi esetben azonban a teljesítés helyetti adás nem szüntette meg az obligatit. Gyakran azonban minden formalitás nélkül egyezkedtek a felek. Az aliudot természetesen azután a felek közt létrejött egyezségnek megfelelően kellett szolgáltatni. Ebből következik, hogy a hitelező részszolgáltatásokat elfogadni nem tartozott, hacsak a szolgáltatás természete ezt meg nem engedte, ill. a megegyezés ilyen irányú nem volt.

Hogy az eredetileg kikötött szolgáltatás és az aliud értéke között milyen legyen a viszony, erre nézve a források nem adnak felvilágosítást, de kétségtelen, hogy „darf die Divergenz zwischen den Werten keine zu grosse sein.”¹⁸⁵) Fehr¹⁸⁶) szerint az a forráshely, amely azt mondja, hogy „quod deest, repleatur”, nem jelenti azt, hogy az aliud értékének objektíve meg kell határozva lennie. Lényeges itt csak az, hogy subjektív szempontokat figyelembe véve, a felek egyike se esalódjon az obligatio ilyen módon való megszüntetésében. A mondtak nem zárják ki, hogy ne lehetne a felek akaratmegegyezésével az aliud értékét is szabályozni, ez azonban e megegyezésnek nem kelle, s azért úgy kell tekintenünk, mint a datio in solutumra vonatkozó megegyezésen felülálló pluszt. Az esetben természetesen, ha az aliud jóval nagyobb értékű, mint az eredeti tartozás, a kötelmet annak szolgáltatása így is megszünteti, csupán a felesleg adandó viszsza, ill. követelhető vonakodás esetén condictional. A superfluum visszaadására vonatkozólag magától értetődőleg más lesz itt az eljárás oszthatóság, ill. oszthatatlanság esetén. A res divisibilis-nél a visszaszolgáltatás a legegyszerűbb. Indivisibilitás esetén az átadott dolgot a hitelező legtöbb esetben értékesíti, hogy a felesleget visszaszolgáltatthassa. Külsőleg így az egész ügylet daio in solutionis causal (fizetés végetti adás) mutat hasonlóságot. Különbözik azonban tőle, mert a felek akaratát tekintve, az aliud átadásával már meg is szűnt itt az obligatio és csupán másodlagos jelentősége van a conditionak, amellyel az adós a superfluumot visszaköveteli.

A követelés lejárta után az adós köteles volt teljesíteni¹⁸⁷). A hitelező követelése természetesen az egész szolgáltatásra irányult, részletteljesítés csak az ügylet természetéből kifolyólag volt lehetsé-

¹⁸⁴) Alexander A. 6. l. ¹⁸⁵) Alex. E. 19. l. ¹⁸⁶) Fehr. 7. l.

¹⁸⁷) A teljesítés helyére az ált. szabályok érvényesek.

ges¹⁸⁸⁾. A részletteljesítéshez hasonló könnyítésként szerepelt a római jogban a „datio solutionis causa (német kifejezés szerint: „Hingabe an Zahlungshalber”) A datio in solutum (Hingabe an Zahlungsstatt) fizetés helyetti adást, a datio solutionis causa pedig fizetés „végetti” adást jelent. A fizetés helyetti szolgáltatással a kötelem, éppúgy, mint a teljesítéssel maradéktalanul megszűnik, a fizetés végetti adás azonban nem bír ilyen hatállyal, hanem csak egy kísérlet a teljesítésre¹⁸⁹⁾. Az utóbbi esetben u. i. egy dolgot, egy követelést azért adunk át, ill. cedálunk, hogy a hitelező a dolgot értékesítvén, a követelést behajtván, magát kielégítse. A dolog átadásakor, a követelés engedményezésekor tehát az obligatio még nem szűnt meg, hisz az átadott dolog, az engedményezett követelés nem teljesítés az adós részéről, amit mutat az is, hogy a superfluum — a hitelezői követelés meghaladó érték — az adósnak visszaszolgáltatandó. (Ez a tény itt lényeges elem, a datio in solutumnál esetlegesen fordul elő csupán.) A fizetés végetti adás — mondja Berndorff¹⁹⁰⁾ — feltételezi azt, hogy a hitelező ezáltal még kielégítve nincs, az átadott dolog, az engedményezett követelés tehát csak eszköz a teljesítéshez, amely azáltal fog bekövetkezni, ha a hitelező a dolgot értékesítve, a követelést sikeresen behajtva, abból kielégíti magát.

A fizetés végetti adásnál tehát szó sem lehet datio in solutumról, mert ez az ügylet tágabb tényállású¹⁹¹⁾ — a datio in solutum tényállásához u. i. pluszként járul az értékesítés és az ennek folytán történő kielégítés mozzanata. Különbözik azután a két ügylet joghatályában is — t. i. az obligatio feloldása szempontjából. Ha kétség forog fenn arra vonatkozólag, hogy vajjon datio in solutummal, vagy datio solutionis causával állunk-e szemben, az ügyletmagyarázat inkább az utóbbi felé hajlik. Ez a meggondolás valószínűleg azon a tételen alapul, hogy a datio in solutum már lényegénél fogva lehetlenné teszi azt, hogy az obligatio szerződészerű módon bontassék fel, míg a datio solutionis causa eszköz a hitelező szerződészerű kielégítéséhez s lehetővé teszi az obligatio szerződészerű módon történő felbontását. A jogrendnek pedig természetesen az a célja, hogy ha csak egy mód van rá, az eredeti szerződésen alapuló kötelem megszűntetést tegye lehetővé és csak ha az egyáltalán nem lehetséges, adjon helyet a teljesítési surrogatumoknak.

¹⁸⁸⁾ Horovitz. 364. l.

¹⁸⁹⁾ Belitz: „Erfüllungsversuch”. 12. l.

¹⁹⁰⁾ Berndorff. 6. l. ¹⁹¹⁾ Lásd a contractus mohatraet.

IV. A felek érdekeinek védelme

A *datio in solutum*nál is, mint minden más jogintézménynél, a felek ki vannak téve tudatlanságuk következményeinek, vagy egymás rosszindulatának és ezért lehetséges, hogy egyik, vagy másik fél akár a szemben álló ügyleti fél, akár egy harmadik személy ténye által károsodik. Ezért a jogrend különféle eszközökkel gondoskodik a felek érdekeinek védelméről, ami érthető is, mivel a *datio in solutum* egyik lényeges jegyének tekinthetjük azt, hogy a szolgáltatás úgy menjen végbe, hogy általa a hitelező ne kerüljön előnytelenebb helyzetbe, mint azon esetben, ha szabályszerű teljesítés történt volna¹⁹²⁾.

Miután az adós a *datio in solutum* tárgyát képező dolgot a hitelezőnek kötelemszüntető célzattal átadta, nem bizonyos, hogy a kötelem feltétlenül megszűnik. Az adósnak u. i. bizonyos irányban szavatossági kötelezettsége áll fenn mindaddig, míg az a bizonytalansági állapot meg nem szűnik, amely alatt a hitelezőre nézve káros momentumok meg, vagy meg nem valósulása bizonyossá nem válik. A jog ilyenkor a hitelezőnek azt a leghathatósabb eszközt adja végdelműl, hogy vagy fenntartja változatlanul az *obligatio* érvényét, vagy midőn az említett bizonytalansági állapot megszűnik, az illető káros momentum megvalósulása által, újból életre hívja az *obligatio*t, úgy, mintha az *aliud* átadása meg sem történt volna. A követelés ilyenkor újból érvényes az adós ellen, s a jogrend az adóstól a kifogást — mellyel rendes körülmények közt a hitelezővel szemben élhetne — megtagadja. Az adós szavatossági kötelezettsége egyrészt a dolog elperlésére (*evictio*) vonatkozik, másrészt a dologhibákra. (Az *evictionalis* szavatosságra az adásvétel szabályai állanak fenn.)

A római felfogás szerint az eladó, jelen esetben az *aliud* szolgáltatója, az adós, mindent köteles megtenni, hogy a vevő, azaz a hitelező az átadott *aliud* felett tulajdont szerezhesen. Ennek ellenére sincs azonban kizárva, hogy a hitelező valami ok miatt a tulajdont az *aliud* felett mégsem fogja elnyerni. Ilyenkor a hitelezőre nézve bizonytalansági helyzet áll be, mert lehet, hogy az *aliud* tulajdonosa a hitelezőt birtoklásában megtámadja és a dolgot tőle egészben, vagy részben elperli. E tulajdonelperlésért, ha ez az átadás előtti időre vezethető vissza, szavatosság terheli az adóst. Az *evictio*ért való felelősség feltételei: 1. az ügylet tárgya a vevőnek átadott legyen; 2. más személynek arra joga álljon fenn¹⁹³⁾. Nincs azonban *evictionalis* felelősségről szó, ha a vevő szerződéskötéskor tudott a joghiányról, vagy pedig *pactum de non praestanda evictione* jött létre a felek közt¹⁹⁴⁾.

Az adós *evictionalis* felelősségére nézve eltérő a nézet a *sabinianusok* és *proculianusok* közt. *Karlowa*¹⁹⁵⁾ a *proculianusok* néze-

¹⁹²⁾ Bechmann. 179. l. ¹⁹³⁾ Crasemann. 27. l. ¹⁹⁴⁾ Crasemann. 43. l.

¹⁹⁵⁾ *Karlowa*. II. k. 1382. l.

tét úgy fogja fel, hogy az evictioból származó szavatosság esetén az in solutum adott dolog átadása az obligatio érvényét nem érintette, úgy, hogy megtámadás esetén a hitelező a régi obligatoria támaszkodhatott s követelését újból érvényesíthette az adóssal szemben. A sabinianusok elmélete szerint — fejt ki ugyancsak ő — az aliud átadásával az obligatio evictiora való tekintet nélkül megszűnik. Mivel azonban a hitelező így teljesen jogtalanul anyagi hátrányt szenvedne, a jogrend utilis empti actiot ad neki védelmül azzal szemben, aki neki a dolgot in solutum adta. Ez a helyzet azután a justinianusi korszakban is.

Karlowa felfogásához csatlakozik Alexander A. is¹⁹⁶⁾; szerinte Marcianus és Paulus véleménye az, hogy evictio esetén a régi követelés érvényesíthető és az adós csak akkor szabadul alóla (t. i. a megkötöttség alól), ha a hitelező a dolog tulajdonát megszerezte (proculianusok!), míg Ulpianus szerint a helyzet a vételhez hasonló s a hitelező utilis empti actiot kap védelmül (sabinianusok!). Ulpianus természetesen az utilis empti actio mellett a kötelelem érvénybemaradásáról nem tesz említést¹⁹⁷⁾.

Az előbbiekkal szemben Steiner¹⁹⁸⁾ nézete szerint a proculianusok felfogása az, hogy a régi obligatioból származó követelést érvényesítő kereset, tehát maga a követelés, evictio esetén fennmarad. Ezt a követelést azután a hitelező újból érvényesítheti az adóssal szemben, s hogy ez a követelés eredményre vezessen, az adóstól az újbóli követelést rendes körülmények között visszaverő exceptio doli-t megtagadja a jogrend. Ez esetben azt mondhatjuk, hogy itt egy „Mohamed koporsójával” állunk szemben, mert teljesen bizonytalan, hogy tulajdonos-e a hitelező, vagy sem. A sabinianusok nézete Steiner értelmezésében pedig az, hogy az aliud szolgáltatása — evictio esetén — nem szünteti meg az obligatiót. A közbeeső időben a teljesítés teljes bizonytalansága áll fenn, ami azzal ér véget, hogy vagy a tulajdonos evincálja a szolgáltatott dolgot, vagy pedig evictiora való jogát oly hosszú ideig nem érvényesíti, hogy kereseti joga elévül.

A két szembenálló nézet között az a különbség, hogy míg Karlowa felfogása szerint a proculianusok azt tanították, hogy az aliud átadása után fennmarad az obligatio, a sabinianusok szerint pedig megszűnik, addig Steiner elgondolása az, hogy mindkét iskola tanai szerint tovább is fennáll a követelés. A Steiner által vallott nézet feltétlenül tetszetős, mert a hitelező legjobb biztosítása az esetleges evictio ellen az, hogy a követelést továbbra is eredményesen érvényesítheti az adós ellen. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy a proculianusok szerint ope exceptionis, a sabinianusok szerint pedig ipso iure szünteti meg a datio in solutum az obligatiót. Feltétlenül helyesebb e szerint Karlowa nézete, melynek értelmében a proculianusok véleménye szerint az obligatio tovább is fennáll, a

¹⁹⁶⁾ Alexander A. 22. i.

¹⁹⁷⁾ Römer. 83. i.

¹⁹⁸⁾ Steiner 145—146. §.

sabinianusoké szerint pedig az aliud szolgáltatásával ipso iure megszűnik.

Személyi¹⁹⁹) szerint az evictio esetén a régebbi felfogás az, hogy a hitelező a régi kötelmi követelést érvényesíti, míg későbbi nézet az, hogy a hitelező evictio keresettel élhet, mint a vevő. Az utóbbi szabály Caracalla egy constitutioján nyugszik és ez a jogtétel uralkodik Justinianus idején is. A német BGB. azonban e téren épen ellenkező szabályt állít fel. E szerint a datio in solutum mindenképen megszűntetvén az obligatiót, nincs joga a hitelezőnek visszamenni az eredeti követelésre, s így csak azon jogok illetik meg, ami egy dolog vevőjét evictio esetén²⁰⁰).

Szavatossági kötelezettség terheli az adóst akkor is, ha az átadott dolog bizonyos hibákat rejt magában („Sachmängel-Rechtsmängel”). Ha az adós a hitelezőt a dolog tulajdonságaira vonatkozólag megcsalta, az obligatio, ill. követelés éppúgy érvényben marad, mint az evictionál, ami azt jelenti, hogy a hitelező újbóli követelése exceptioval nem lesz visszaverhető. Az esetben azonban, ha nem az adós, hanem egy harmadik személy a hibás, az aliud teljesítésként való átadása érvényesen megszünteti a kötelmet, ami méltányos is, az adósra nézve²⁰¹). A datio in solutum tárgya azonban követelés is lehet s ilyenkor a követelést a hitelezőre engedményező adóst terheli a szavatosság²⁰²), a tekintetben, hogy a cedált követelés valóban érvényesen fennálljon, másrészt pedig érvényesítését a kötelmi viszony adósa által alkalmazható exceptio meg ne akadályozza. Oly messze azonban már nem terjed az adós szavatosság, hogy az átruházott követelés adósának fizetéseképtelensége esetén is felelősségre legyen vonható²⁰³).

Az adósnak az evictioért és dologhibáért való szavatossága ellensúlyozza végeredményben azt a gazdasági előnyt, amit a jogrend az adós érdekében teremtett azzal, hogy az aliuddal való teljesítés lehetőségét megadta neki. Ennek az adós részén fennálló szavatossági kötelezettségnek ilyen széles keretek közti kiépítése a hitelező érdekvédelmét messzemenőleg biztosítja. Kitűnik a római jogi és gazdasági felfogás e nagy előrelátása akkor, ha egy alacsonyabb jogi fejlődésfokon álló népnek, az óbabiloniaknak jogrendszerét vizsgáljuk. A szavatossági kötelezettség ugyan itt is megvan, de csak az eladásból közvetlenül előálló kötelezettségekre vonatkozik (szolgáltatás), nem terjed ki azonban az eladott jószág hibáira, mert a szavatosság e formája teljesen ismeretlen volt előttük. Szavatosságtörés esetén azonban az eladó deliktualis felelősségre volt vonható²⁰⁴).

Mind a hitelező, mind az adós érdekeinek védelmét van hivatva

¹⁹⁹) Személyi. II. k. 206. l.

²⁰⁰) Schollmeyer. 282. l.

²⁰¹) Dig. 46. 3. 46. 2.

²⁰²) Dig. 18. 4. 4. és 5. ²⁰³) Dig. 19. 4. 4. és 5. Windscheid. II. 421. j.

²⁰⁴) San Nicolo. 8. l.

szolgálni az ügyleti ellenfél esetleges jogellenes magatartásával szemben az ügyletnek különböző címeken való megtámadása.

A *datio in solutum* megtámadhatóságának alapjával, ill. meg, vagy meg nem támadhatóságának kérdésével több elmélet foglalkozik. Hennig²⁰⁵) a *datio in solutum* megtámadhatóságának alapját azon tényben látja, hogy a hitelező adott esetekben károsodhat belőle. E nézet csak abban az értelmezésben tekinthető egészen helyesnek, hogy a megtámadás lehetősége a hitelező érdekei mellett mellékesen az adós érdekeit is szolgálja. Mert bár igaz, hogy az esetek legnagyobb számában a hitelező a két fél közül a károsult, előfordulhat azonban, hogy in concreto a *datio in solutum*-ból kifolyólag a hitelező járt jól és az adós vagyoniilag károsodott²⁰⁶).

A többi elméletek alapja a teljesítés és a *datio in solutum* szembeállítás. Így egyesek szerint a fizetés (teljesítés) nem támadható meg, mivel a hitelezőnek a teljesítésre joga van. Ebből következőleg a *datio in solutum* — mivel a fizetéstől különböző új ügylet — megtámadható, tekintve, hogy az aliud szolgáltatását a hitelezőnek követelni nincs joga²⁰⁷).

Az elméletek másik része más úton ugyan, de az előbbivel azonos eredményre jut. Ezek szerint a fizetés, minthogy a hitelezőnek erre kényszerhatalma van, megtámadhatatlan, — fordítva: a *datio in solutum* megtámadható²⁰⁸).

Az említett nézetekkel szemben foglal állást Struchmann²⁰⁹), aki szerint nem az a helyes alap és lényeges vonás a megtámadhatóság kérdésében, hogy a két ügylet közül (teljesítés-*datio in solutum*) az egyikre kényszerhatalma van a hitelezőnek, a másikra nem, hanem az a döntő fontosságú körülmény, hogy a hitelezőnek joga van a kielégítésre, hogy azután ez a kielégítésteljesítés, vagy *datio in solutum* alakjában megy-e végbe — közömbös. Így: mivel mindkettő a hitelező kielégítését szolgálja, a hitelezőnek mindkettőre joga lehet, sem egyik, sem másik meg nem támadható.

Nézetünk szerint mind a teljesítés, mind a *datio in solutum* a hitelezőnek a felek szerződéses akarata szerint történő kielégítése s mint kielégítés — a Struchmann-féle elv szerint — nem támadható meg, csupán akkor, ha ez a kielégítési actus nem a szerződő felek akaratának megfelelően ment végbe. Ha tehát a teljesítés alappal megtámadható, ez azt jelenti, hogy nem volt szerződésszerű, nem szerződésszerű teljesítést pedig a jogrend nem ismer, mert ha a teljesítési actus nem felel meg a felek szerződéses akaratának, nincs teljesítés²¹⁰).

Ugyanez áll a *datio in solutum*-ra. Ha u. i. az joggal megtámadható, ez azt jelenti, hogy az aliud szolgáltatásánál oly körülmény

²⁰⁵) Hennig. 6. l. ²⁰⁶) pl. megtévesztés esetén.

²⁰⁷) Hennig. 22. l. (Vangerov.) ²⁰⁸) U. o. 26. l. (Franke.)

²⁰⁹) Struchmann *Ih. s. Jbh.* XII. ávf. 278—286. l.

²¹⁰) Alex. E. 13. l.

forgott fenn, amely nem felel meg a felek erre irányuló megállapodásának, tehát *datio in solutum*-ról nem szólhatunk

Ezek szerint: sem a teljesítés, sem a *datio in solutum* nem támadható meg, csupán akkor, ha valamely momentum a felek szerződéses akaratának nem felel meg, de viszont ekkor már sem teljesítésről, sem *datio in solutum*-ról nem szólhatunk.

Ha tehát a következőkben mégis a *datio in solutum* megtámadhatóságáról beszélünk, ezt a kifejezést úgy kell felfognunk, hogy szoros értelemben véve a *datio in solutum* megtámadásáról csak akkor van szó, ha az a támadás alaptalan, mert akkor az ügylet a szerződésnek megfelelően, ez a támadás sikerre nem vezethet. Viszont ha a *datio in solutum* alappal történő és sikerre vezető megtámadásáról szólunk, ez a *datio in solutum* formájában létrejövő, de annak lényegileg meg nem felelő *actus* megtámadását jelenti.

A *datio in solutum* alapját képező *obligatio* megtámadható: tévedés (*error*), csalás (*dolus malus*) és kényszer (*vis ac metus*) alapján.

A tévedés, ha az ügylet oly fontos pontjára vonatkozik, amely miatt a felek *consensus*a nem tekinthető fennforgónak, az alapügylet semmiségét okozza. A semmiség a megtámadás sikeressége esetén következik be. E szerint feltétele az alapobligationak, hogy a felek *consensus*a egy adósságkielégítés céljából végbemenő tulajdonát ruházásra vonatkozzék. Tévedés forog fenn az alapobligatio fennállásának téves feltételezése esetén²¹¹). Ilyenkor az adósnak joga van a szolgáltatott aliud visszakövetelésére. Ha azonban a tévedés csak az adós részén állott fenn, a hitelező, ha tudva rosszhiszeműen elfogadja az aliudot, tolvajnak (*fur*) minősítendő. Megtámadható az ügylet *error in obiecto* esetén is, midőn az adós tévedésből más dolgot ad kielégítésül, mint amire vonatkozólag megegyeztek a felek²¹²) (tehát nem a kikötött aliudot!) Bechmann²¹³) tárgyban való tévedést lát akkor is, ha az aliud szolgáltatásánál, bár az individualizáló jeggyel van ellátva, tévednek, mert az a jegy több dologra is ráillik. Ilyenkor egy közelebbi meghatározó tevékenységnek kell a függőben levő jogi helyzetet nyugvópontra juttatni.

Megtámadható az alapügylet *error in persona* címén, midőn nem az adós, hanem harmadik személy teljesített, vagy nem a hitelezőnek, hanem — szintén tévedésből — harmadik személynek teljesítettek. *Error in substantia* esetén szintén megtámadható az alapügylet és az adósnak *condictio* áll rendelkezésre. Ez előfordul, midőn az adós a szolgáltatás anyagában tévedett, pl. valakinek *pro soluto* egy ezüst asztalt kellene szolgáltatni és helyette aranyból valót ad²¹⁴). Megtámadásra szolgál *okul* az *error in existentia* azon esete, mikor a felek tudnak ugyan a dolog létéről (e tekintetben tehát nincs tévedés), de *emptio spei*, *simulatio*, vagy tréfa forog fenn²¹⁵).

²¹¹) *Error in negotio*. ²¹²) *Dig. 12. 6. 19. 3.* ²¹³) Bechmann. 420. l.

²¹⁴) *Dig. 18. 1. 41. 1.* ²¹⁵) Bechmann. 420. l.

Megtámadható tehát a *datio in solutum* alapjául szolgáló jogügylet, ha a tévedés annak lényeges pontjaira vonatkozik: *error in negotio, in obiecto, in persona, in substantia* esetében.

Csalás esetén az alapügylet szintén megtámadható. „*Si quis — mondja Marcianus²¹⁶⁾ — per dolum pluris aestimatum fundum in solutum dederit, non liberatur, nisi id quod deest repleatur*” — azaz, ha valaki „*per dolum*” a valódi értéknél magasabbra felbecsült dolgot szolgáltat *pro soluto*, a kötelem nem szűnik meg, csakis akkor, ha azt a különbséget, amely a valódi ár és az aliud gyanánt szolgáltatandó dolog ára között van, teljesítik. Itt tehát szintén az eredeti követelés fenntartásával kényszerítetik ki a dolose teljesítő adóstól a tartozás valódi értékének megfelelő szolgáltatás.

Végül a kényszer által keletkezett alapügylet is megtámadható. Steiner szerint²¹⁷⁾ megfelelő források híján itt az általános szabályok alkalmazandók. Ezért a kényszer hatása alatt létrejött jogügylet megszüntethető *datio in solutum* által²¹⁸⁾. Figyelembe veendő, hogy a kényszer kitől ered. Ha a másik ügyleti fél, a hitelezőnek in *integrum restitutoria* van joga, ill. *actio quod metus causa* áll rendelkezésére²¹⁹⁾, az adós pedig a szolgáltatott dolgot ily esetben visszkapja²²⁰⁾, hiszen a hitelező káráért az említett jogsegély útján kielégítést kapott. Ha a kényszer a hitelezőtől származik, úgy mihelyt az *actio quod metus causat* az adós vele szemben alkalmazza, azonnal köteles a szolgáltatott dolgot kiadni. Az adósnak joga van a dolog kiadásáért in *integrum restitutoria*. Harmadik személytől származó kényszer esetén úgy az illető, mint az ebből hasznot húzó ügyleti fél ellen alkalmazhatók az említett védelmi eszközök²²¹⁾.

Az előbbieken annak az alapügyletnek megtámadásáról volt szó, amelyet a *datio in solutum* meg akarunk szüntetni. Említést tesznek a *Digesták* azonban oly esetről is, midőn maga a *datio in solutum* ügylete „támadható meg” tévedésből kifolyólag. Ezek az esetek:

1. midőn az adós tévedésből nagyobb értéket szolgáltat *pro soluto*, mint köteles lett volna. Így első esetben, ha valaki aliudként pénztartozását meghaladó értéket szolgáltat (*centum debens, quasi ducenta deberem*) a hitelezőnek, az eredeti obligatióban kikötött pénztartozás továbbra is fennáll sértetlenül (*obligatio incorrupta*) s a szolgáltatott dolog *condictio*val visszakövetelhető. Azonban — és ez már a hitelező védelmére szolgál — az aliud a hitelezőnél marad mindaddig, míg az adós a pénzüsszeget, amellyel tartozik, le nem fizeti neki. (*Ager autem retenebitur, donec pecunia debita solvatur*).²²²⁾ „Nem fogható fel a *datio in solutum* rendeltetése oly módon u. i., hogy a pénztartozás helyett szolgáltatott helyettesíthetetlen do-

²¹⁶⁾ Dig. 46. 3. 46. 2. ²¹⁷⁾ Steiner. 140.

²¹⁸⁾ Kényszer a praetori jogban delictum.

²¹⁹⁾ Marton. 293. 1. ²²⁰⁾ Dig. 4. 2. 9. 4.

²²¹⁾ Dig. 4. 2. 12. 2. és 4. 2. 13.

²²²⁾ Dig. 12. 6. 24. 4.

log eszmei hányadrészekre osztva, a pénztartozás összegének megfelelő, bizonyos számú eszmei hányadrész a hitelező végleges, nem revindikálható tulajdonába menjen át teljesítés címén és csupán „követelés összegének az értéken felüli eszmei hányadrészre, mint többletszolgáltatásra nézve, illetné meg a szolgáltató adóst a *condictio*”²²³⁾

2. Ha az adós azt hívén, hogy több pénzzel tartozik, mint amennyi tartozása valóban (si pecuniam debens, oleum dederit pluris pretii, quasi debens)²²⁴⁾ nagyobb értékű dolog szolgáltatását eszközli aliudként. Itt tehát lényegi különbség az előbbi esettel szemben ott van, hogy míg ott az adós a szolgáltatott tárgy értékére nézve tévedett, itt a pénztartozás nagyságára nézve. A döntés itt az, hogy a kötelelem megszűnik és csupán a szolgáltatott dolog az a része lesz *condictio*val visszakövetelhető, amelyik a tartozáson felül marad (*superfluum olei esse repetendum*)²²⁵⁾. Hogy ez esetben megszűnik a kötelelem, míg az előbb nem, arra vezethető vissza, hogy itt helyettesíthető dologról (oleum) van szó. Az előbbinél a specie meghatározott dolog teljes egészében volt visszakövetelhető, mert nem lehet az, hogy a helyettesíthetetlen dolognak csak a tartozást meghaladó részére irányuljon a *condictio*. Itt azonban olajról lévén szó, sokkal egyszerűbb a megoldás, mert az egész olajmennyiség visszakövetelése és azután a tartozásnak megfelelő mennyiség szolgáltatása nem lenne egyéb, mint az ügylet lebonyolításának észszerűtlen csűrése, csavarása.

3. Ha az adós azt hívén, hogy az egész dologgal tartozik, holott annak csak egy részével adós (si cum fundi pars mihi debetur, quasi totus debetur)²²⁶⁾, az egész dolog értékének megfelelő pénzüsszeget szolgáltat)²²⁷⁾, (*solutio pecuniae solidi pretii facta sit*)²²⁸⁾. Ilyenkor a szolgáltatott pénzüsszegnek azon része követelhető vissza, mely meghaladja az eredeti obligatióban kikötött tartozást (*repeti posse non totum pretium, sed partis indebitate pretium*)²²⁹⁾. Ekkor a kötelelem éppúgy, mint az előbb, megszűnik s csak a maradék követelhető vissza.

V. A *datio in solutum* összehasonlítható jogintézmények

A *datio in solutum* kapcsolatban szólanunk kell néhány oly intézményről, amelynek ismerete szükséges, hogy különbséget tethessünk köztük és a *datio in solutum* között.

I. A *datio in solutum* önkéntes, a felek akaratára bízott jogügylet s ezért „*voluntaria*” jelzővel egészíthetjük ki elnevezését. Szembe

²²³⁾ Sztchlo. Két d. 420. 1.

²²⁴⁾ Dig. 12. 6. 26. 5.

²²⁵⁾ Dig. 12. 6. 24. 4. ²²⁶⁾ Dig. 45. 46. 1.

²²⁷⁾ Dig. 12. 6. 26. 6.

²²⁸⁾ Dig. 12. 6. 26. 6. ²²⁹⁾ Dig. 12. 6. 26. 6.

kell tehát vele állítanunk a *datio in solutum necessaria*-t²³⁰). Míg az előbbinek alapja a hitelező elfogadási akarata, itt a jogszabály rendeli az aliud elfogadását. Ez az intézmény a törvényhozás részéről az adósnak nyújtott kedvezményt jelent. Először Julius Caesar engedte meg az adósoknak, hogy pénztartozásaikat ingó és ingatlan dolgok átadásával egyenlítsék ki²³¹). A hitelezőnek természetesen ezt a szolgáltatást „*pro soluto*” adottnak kell tekintenie és köteles azt teljesítésként elfogadni. Caesarnak ez a rendelkezése teljesen érthető, mert a polgárháború következtében beállott zilált gazdasági viszonyok szükségessé tették az adós helyzetén az ilyen könnyítést. Justinianus törvényhozása (Nov. IV.) azután kifejezetten megadta a már tárgyalt *beneficium dationis in solutumot* az adósnak, attól a földbirtokpolitikai célzattól vezetettve, hogy megakadályozza a földbirtokok árverés útján való elkótyavetyélését.

Alexander A.²³²) szerint az említett Novella az adós védelmében túl messze ment. T. i. míg egyrészt pillanatnyilag enyhített az adós helyzetén azzal, hogy az pénz helyett földdel válthatta meg adósságát, másrészt hiteligazdaságilag ez az állami gyámkodás helyzetét tönkretette. Alexander A. ezt abban látja, hogy az adósok — bár régi tartozásaikat teljesíteni tudták — új kölesönt nem szerezhettek a tőkésektől, mert ezek a Novella intézkedéseinek tudatában tisztában voltak azzal, hogy az adós a visszaszolgáltatást a földkrízis miatt értéktelen földekkel fogja eszközölni.

A kényszerű *datio in solutummal* találkozunk a német jogtörténet folyamán is, ahol a harmincéves háborúban elszegényedettek kapták meg e kedvezményt²³³).

II. A *datio in solutumhoz* hasonló kötelemfeloldó teljesítés surrogatumnak tekinthetjük a *compensatio voluntaria*-t. A *compensatio* a Digesták *legalis* meghatározása szerint: „*debiti et crediti inter se contributio*”²³⁴), azaz ellentétek, követelések egymásközi kölcsönös leszámolása.²³⁵) Ez az intézmény a *datio in solutumhoz* hasonlóan nagy gazdasági jelentőséggel bír, bár eredetileg hatálya korlátozásnak volt alávetve, lévén csak a *bonorum emptorre* és az *argentariusra* kötelező.²³⁶) A *compensationak* a felek akaratára való tekintettel két fajtát különböztetjük meg. Ha az egyik félnek joga van arra, hogy a másik fél beleegyezése nélkül beszámítást eszközöljön, *comp. necessariaról* szólunk, amelynek alapja rendesen jogszabály, vagy bírói ítélet.²³⁷) Ha pedig a felek viszontköveteléseiket beszámítással, közös akarral szüntetik meg, *comp. voluntaria*ival, szerződésszerű, önkéntes beszámítással (vertragsmäßige Aufrechnung) állunk szemben.²³⁸) A beszámítás e két formája között u. a. a különbség, mint a *datio in solutum*

²³⁰) Lásd a *beneficium dationis in solutumot*. 64—66. l.

²³¹) Steiner. 161. l. ²³²) Alexander A. 16. l. ²³³) Windsch. 419. l. j.

²³⁴) Dig. 16. 2. l. ²³⁵) Marton. 251. l. ²³⁶) Pázmány. 445. l.

²³⁷) Alexander A. 36—37. l.

²³⁸) U. o.

voluntaria (tulajdonképeni datio in solutum) és datio in solutum necessaria közt, azzal a különbséggel, hogy míg a comp. vol. épúgy, mint a necessaria a beszámítás fogalma alá esik, mert a fősúly itt az ellen-
tétés követelések kölcsönös betudásán nyugszik, addig a beneficium
dationis in solutum nem vonható a tulajdonképeni datio in solutum
fogalma alá, mert ott a fősúly a felek szabad akaratelhatározásán
nyugszik.

Mind a datio in solutum, mind a comp. voluntaria teljesítési sur-
rogatumnak tekinthető.²³⁹⁾ Mindkettő oly szerződés, amely a két fél
egyező akaratát feltételezi és a kötelem megszüntetésére irányul. Az
ósrómai jogban a comp. voluntaria épúgy nem volt ismeretes, mint
ahogyan nem lehetett az a datio in solutum sem, mert a régi civiljog
ilyen méltányosságból fakadó engedményeket nem ismert. A comp.
voluntaria is tehát csak az „aequitas” elvének diadalrajutásával fej-
lődhetett ki csak.²⁴⁰⁾

Van azonban a két intézmény között néhány lényeges különbség
is. E differenciák a datio in solutum reálügyleti minőségéből erednek.
A comp. voluntaria esetén azonban nem játszik szerepet a res átadása,
hanem a felek egyeznek meg arra vonatkozólag, hogy kölcsönös kö-
veteléseiket egymásba betudják, s ez az actus pedig már kötelemszün-
tető hatállyal bír.²⁴¹⁾

Különbözőképen szünteti meg a kötelmet is a két intézmény. A
datio in solutum a justinianusi korban épúgy, mint a solutio (sabini-
anusok!) ipso iure szünteti meg az obligatiót. Ezzel szemben a com-
pensatio voluntaria, mint a beszámítás általában ope exceptionis hat
kötelemmegszüntetőleg.

A két intézmény tehát gazdaságilag azonos célu és rendeltetésű,
mert mindkettő a felek gazdasági előnyét szolgálja, jogi konstrukció-
jukban ellenben lényegesen különböznek.

III. Összehasonlítható a datio in solutummal az *obligatio alter-
nativa* és a *facultas alternativa* is. Az előbbi, melyet a német termi-
nologia „Wahlschuld”-nak nevez²⁴²⁾, abban áll, hogy az adós több
szolgáltatásra oly módon van kötelezve, hogy közülük egynek, — az
adós, vagy hitelező által kiválasztottnak²⁴³⁾ — szolgáltatása az egész
obligatiót megszünteti.

Különbözik az alternatív obligatiótól a *facultas alternativa* intéz-
ménye. Itt „una res in obligatione et duae in solutione” van, míg az
előbbinél az eset fordított.²⁴⁴⁾ Továbbá, míg az alternatív obligatio-
nál, ha az egyik szolgáltatás lehetetlenül, a választási jog a megma-
radtakra korlátozódik, addig a *facultas alternativa* esetén, ha a köte-
lemben levő egyetlen szolgáltatás lehetetlenül, ez az egész kötelem
megszűnését vonja maga után. Végül az altern. obligationál a hitelező

²³⁹⁾ Alexander A. 63. l. ²⁴⁰⁾ U. o.

²⁴¹⁾ U. o. 64. l.

²⁴²⁾ Schaeffer. 73. l. ²⁴³⁾ Kétség esetén az adós.

²⁴⁴⁾ Pázmány. 323. l.

csak vagylagosan perelhet, az utóbbinál pedig csak a kötelemben meghatározott szolgáltatásra van az illetőnek kereseti joga.²⁴⁵⁾

Az említett intézmények közt a különbség tehát nyilvánvaló, sőt az obligatio alternativa és a datio in solutum közti különbség is világos. Kérdés azonban, hogy hol húzható meg a határvonal a datio in solutum és a facultas alternativa közt. A két intézmény u. i. első pillanatra nem mutat szembevetendő különbséget. Mindkettőnél egy más szolgáltatásnak, mint a kötelemben kikötöttnek, eszközlése megszünteti az obligatiót. Abból kell kiindulnunk a két intézmény közti különbség megtételénél, hogy a facultas alternativánál „joga van” felváltani az adósnak a kikötött szolgáltatást. Kérdés azonban, hogy e joga honnan ered? — a felfogások egyik csoportja szerint e jog törvényen, másik csoport szerint a felek szerződésén alapszik.²⁴⁶⁾ Ha az adósnak e joga a törvényben nyeri létét, úgy a két intézmény közti hasonlóság csak formai. Nehezebb azonban megállapítani a különbséget a nézetek második csoportja alapján, ha t. i. ez a jog a felek szerződéséből ered, hiszen a datio in solutum is a felek consensusán alapszik. Nyilvánvaló azonban e különbség, ha egy példát veszünk alapul. Így facultas alternativa esete forog fenn, ha az adós a szerződésben kikötött teljesítés helyett bánatpénzt fizet. A bánatpénz lefizetésének hatálya külsőleg ugyan azonos a teljesítésével (datio in solutuméval), mert az obligatiót — ha nem is rendeltetésszerű módon, de megszünteti. A felek akaratát tekintve azonban azt látjuk, hogy nem az animus solvendi készítette az adóst a bánatpénz lefizetésére, tehát azt nem pro soluto adta, hanem csak azért, hogy eltávolítsa magától a kötelezettséget. A hitelező akaratára pedig eredetileg szintén nem erre irányult, hanem ő a teljesítést kívánta — materialiter tehát nem is lett kielégítve.

A felek akaratán kívül azonban külső ismérvekben is különbözik e két intézmény egymástól. A datio in solutumnál u. i. az adós a körülményektől szorítva kényszerül arra, hogy a hitelezőt az aliudnak solutióként való elfogadására kérje. A facultas alternativa esetén azonban eredetileg meg van határozva a főszolgáltatás mellett egy oly szolgáltatás is, amellyel az helyettesíthető és amelynek szolgáltatása a kötelmet megszünteti. Különbség továbbá az is, hogy míg a datio in solutumnál, ha a felek megegyeztek az aliud szolgáltatásában, a hitelező követelése most már az aliud szolgáltatására fog irányulni²⁴⁷⁾, míg a facultas alternativánál, midőn perre kerül a sor, az adóst csak abban lehet elmarasztalni, ami in obligatione volt, a hitelező tehát csak a kötelemben levő szolgáltatást követelheti.

A facultas alternativa iskolapéldája a noxae datio esete. A római jogi irodalomban többször felmerült már a kérdése annak, hogy a datio in solutum fogalma alá vonható-e a noxae datio, vagy sem? Erre határozottan azt felelhetjük, hogy nem; éppoly kevésbé, mint ahogy a fac. alternativa sem azonosítható a datio in solutummal.

²⁴⁵⁾ Marton. 196. 1.

²⁴⁶⁾ Steiner. 96. 1.

²⁴⁷⁾ Römer. 27. 1.

Érvelésünk a noxae datio jellegére nézve ugyanaz lehet, mint az előbb. Az animus solvendi nem szerepel a rabszolga, vagy családgyermek noxabaadásánál; a noxabaadás nem bír teljesítési hatállyal, tekintetbevéve különösen quasidelictualis jellegét²⁴⁸).

— —

IV. Mint datio in solutumhoz hasonlítható intézmény felemlítendő a lex commissoria is. Értjük alatta azt a megegyezést, melyben a zálogadós feljogosítja a záloghitelezőt arra, hogyha lejáratkor követelése kielégítést nem nyer, a zálogtárgyat tulajdonul megtarthassa. A kötelezett szolgáltatást tehát itt is egy aliud helyettesíti, csakhogy ez az aliud az alapjogviszonyt biztosító zálogviszony tárgya s mintegy már előre meg van határozva. Mivel ez az intézmény sok visszásságra adott okot, Constantinus megszüntette²⁴⁹). A lex commissoria gazdasági jelentősége a régebbi, Constantinus előtti időben igen nagy volt, amennyiben a hitelnuyjtás lehetőségét megkönnyítette; az intézmény poenale jellege u. i. biztosította a hitelező érdekeit az adós nemfizetése esetére. A régi tőkevilágban pedig nem is adott alkalmat a kapzsi hitelezőknek tilos manipulációkra. Constantinus idején azonban a helyzet egészen megváltozott, mert a tőkeszegénység, amely ekkor a birodalomban általános volt, lehetővé tette, hogy a hitelező a lex commissoriában biztosított joga alapján az adóst kizsákmányolhassa²⁵⁰). Ezért volt indokolt Constantin rendelkezése.

Semmis tehát azóta minden oly megegyezés, amely a követelés lejárta előtt arra irányul, hogy ki nem váltás esetén a zálogtárgy a hitelező tulajdonába megy át. Nem lesz azonban tilos a datio in solutum ilyenkor alkalmazásba kerülő esete, midőn az adós lejárta után a ki nem váltott zálogot fizetésképen a hitelezőnek átengedi²⁵¹). Élesen elválasztandó azonban a lex commissoria az impetratio dominii-től; míg u. i. a lex commissoria megegyezés az adós és hitelező közt, tehát mindkét fél szabad és egyező akaratán alapszik, az impetratio dominii esetén az adós kénytelen eltűrni, hogy a hitelező — a jogszabályok rendelkezése következtében — a zálogtárgyat teljesítés fejében tulajdonul megtartsa.

— —

V. Párhuzamba állítható még a datio in solutummal a novatio is. A római jogtörténet azon idejében, midőn a datio in solutum már kialakult jogintézménynek tekinthető, az elválasztás a két intézmény között még egyáltalában nem lehetett probléma, mert a novatio in-

²⁴⁸) Sztahlo Két d. 428. 1.

²⁴⁹) Cod. 8. 34. 3. „Quoniam inter alias captiones praecipue commissoriae pignorum legis crescit asperitas, placet infirmari eam, et in posterum omnem eius memoriam aboleri.” E részt a Cod. Theodosianusból vette át a Cod. Just. idézett része. (Cod. Theod. 3. n.)

²⁵⁰) Dernburg H. k. 274. 1.

²⁵¹) Véesev 318. 1.

kább formális jelleggel bírt²⁵²), míg a datio in solutumnál, mivel az pótolja csak a solutiot, a fősúly a materiális kielégítésen nyugodott. További különbség a két intézmény között az is, hogy a datio in solutum solutorius karakterrel rendelkezik, azaz egyetlen célja a kötelelem megszüntetése, viszont a novatio, bár egyrésztől megszünteti a régi obligatiót, másrésztől új kötelmet létesít. Különbséget képez még a doctrinában oly erősen hangoztatott animus novandi, azaz a novatio akarati eleme. Igaz ugyan, hogyha a felek akaratára vagyunk tekintettel, a datio in solutum és a novatio közti különbségek bizonyos mértékben elsimulnak, mert mindkét jogügylet egy fennálló obligatio megszüntetésére irányul; megmarad azonban így is különbségnek az, hogy a novatio másképp nem jön létre, csak úgy, hogy új obligatio keletkezik.

— . —

A datio in solutum intézményét a méltányos római jogi felfogás építette ki. A civiljogban, ahol a formalitások uralkodtak, ez az intézmény nem verhetett gyökeret, mert alapelve volt az „utilitas, necessitas, aequitas.” A gazdasági szükségyszerűség hozta létre, az a törekvés, hogy az adós helyzetét némileg megkönnyítsék. Hogy azonban ez a könnyítés mennyire szolgált javára az adósnak, mutatja az, hogy idővel az eredetileg mindig előnyösebb helyzetben levő hitelező érdekeit kellett egyre jobban védeni az adós jogellenes magatartásával szemben. Jogilag: a datio in solutum kötelemszüntető tény és épügy, mint a solutio felszabadítja az adóst a felelősség alól, megszünteti a követelést és ezzel együtt magát a kötelmet. A datio in solutumot szerződésnek tekintjük, mert létrejöttéhez mindkét fél jogcselekménye szükséges. Feltételei közül legfontosabbak: a felek cselekvőképessége, a felek egybehangzó akarata és egy megszüntetendő kötelelem, amely megengedi a datio in solutum alkalmazását. A felek akarata a datio in solutumnál szabad: az adós szabad akaratából ajánlja fel az aliudot, a hitelező szabad akaratából fogadja el. Mihelyt azonban a hitelező akarata kötve van, törvény, vagy más jogszabály által, már nem datio in solutummal, hanem annak egyik elfajzásával, a beneficium dationis in solutummal van dolgunk. A datio in solutum tárgya lehet: dolog, valószínűleg pénz és a justinianusi korban követelés is. Szoros kapcsolatát a solutioval igazolja, hogy csak azok a kötelmek voltak általa megszüntethetők, amelyeket a solutio is feloldhatott. A datio in solutum ma is ismeretes a jogi és gazdasági (forgalmi) életben. Hányszor előfordul a mindennapi életben – mondja Berndorff²⁵³ – hogy a földbirtokos nem tudván készpénzben kifizetni felesége szabószámláját, terményben rója le tartozását, vagy a lakbérrel hátralékban levő festőművész képeit engedí át bér fejében a háziúrnak. Tipikus esete a datio in solutumnak az is, midőn egy tartozás teljesítését, bár az eredetileg pénzben volt kikötve, állampapírokban, bélyegekben, értékpapírszelvényekben eszközlik s

²⁵²) Kretschmar 62. 1. ²⁵³) Berndorff 3. 1.

mivel az értékpapír nem bír pénzminőséggel, tekinthetjük azt aliudnak. Nem szólhatunk azonban ilyenkor sem datio in solutumról, midőn az eredetileg aranyban teljesítendő tartozásokat a forgalomban állandóan és szokás szerint bank-, vagy pénztárjegyekben fizetik. Itt u. i. effektíve aranyérmekben való fizetés a szokás hatása folytán fictiová válik — hiszen senki sem fizet aranyban — s szintén a szokás által ezek a jegyek a forgalmi életben az aranyérmék jellegét veszik fel, tehát az egész ügyletet úgy kell tekintenünk, mintha a fizetés effektíve aranyban történe; ilyenkor tehát a bankjegy nem az aranypénztől különböző aliud, hanem maga is aranynak veendő.

De nemcsak a gyakorlati ill. forgalmi életben, hanem az egyes államok törvényeiben is ismeretes a datio in solutum. Így a német birodalmi BGB. 364. §-a szerint: „Das Schuldverhältnis erlischt, wenn der Gläubiger eine andere, als die geschuldete Leistung an Erfüllungstatt annimmt.” Ismeri a magyar magánjog is a datio in solutumot, bár nem lévén polg. törvénykönyvünk, a fizetés helyetti adás intézményesen szabályozva nálunk nincs, csupán elszórtan, egyes törvényekben, vagy rendeletekben.

Mind a német polg. jogban, mind pedig a magyar magánjogban a datio in solutum alkalmazásának többszörös korlátozását is látjuk. Így a német „Reichsgewerbordnung” megtiltja a munkások fizetésénél a Truck-system alkalmazását, (115—119. b. §§.) ami nem más, mint szintén datio in solutumon alapuló rendszer. E szerint a munkaadó a munkásokat pénz helyett természetben fizeti. Nálunk ugyan ez a mezőgazdaságban gyakran előfordul, azonban nem vezethet a munkásosztály kizsákmányolására, úgy mint az ipari Németországban, ahol a munkaadók a multban — a III. birodalom új és kiválóan szociális munkaszervezetét megelőzőleg — többnyire selejtes áruval fizették munkásaikat pénz helyett. Mutatja azonban a datio in solutum nagy gazdasági jelentőségét az, hogy a törvénynek a Truck-rendszert tiltó intézkedései át vannak törve, amennyiben meg van engedve, hogy az iparúzó munkásaikat élelemmel, tüzelőanyaggal, világítással — az őket megillető bérnek megfelelőleg — elláthatják. Bár Berndorff²⁵⁴⁾ ezt a körülményt úgy magyarázza, hogy itt nem a törvény áttöréséről van szó, mert ez az ügylet nem datio in solutum, hanem csak életszükségleti cikkek eladása és azok árának a munkások bérébe való beszámítása, mégis az ellenkező állápontra kell helyezkednünk. Miért kell u. i. annak a munkásnak a mondott szükségleti cikkeket épen munkaadójától kapnia, miért nem választhatja meg maga azok beszerzési forrását? — azért, mert a bér bizonyos részének fejében, ha (mint hitelező) azt egyáltalában meg akarja kapni, kénytelen elfogadni az élelmi cikket, mint aliudot; már pedig ez az ügylet mind külső megjelenési formájában, mind belső tartalmát tekintve datio in solutum.

Tiltja továbbá az „Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch” a

²⁵⁴⁾ Berndorff. 67. l.

részvénytársaságoknál a betétnek fizetési surrogatúrákkal való teljesítését és ezt csak készpénzben ill. állampénztári jegyekben enged meg (195. §. 3.). Maguk az intézetek azonban — épúgy, mint a magyar Ker. Törv. is — megengedhetik a betétnek apportban való szolgáltatását s ezt a birodalmi HGB. 186. §-a „qualifizierte Gründung”-nak nevezi. Itt azonban már nem datio in solutummal, hanem sokkal inkább egy alternatív obligatioval állunk szemben. A rt. tagja, akinek betétjét be kell fizetni, alternatíva előtt áll — t. i. vagy az egész betétet készpénzben fizeti, vagy pedig a törvényileg megengedett mértékig apportban.

Datio in solutumnak tekinthetjük talán bizonyos mértékig a váltónak készpénzfizetés helyetti átadását, bár felmerülhet a kérdés, hogy nem helyesebb ebben fizetés végetti adást látni, tekintettel arra, hogy a hitelező váltókövetelése érvényesítésének sikertelensége esetén visszatérhet az eredeti, magánjogi ügyletre és abból kifolyólag próbálja magát kielégíteni.

Míg a római jogban kétséges, hogy ismeretes volt-e a promissio in solutum, addig a német BGB. 364. §-a kifejezetten jogintézményei közé veszi fel a fizetés helyetti adásnak e különös válfaját. „Übernimmt der Schuldner zum Zwecke der Befriedigung des Gläubigers diesem gegenüber eine neue Verbindlichkeit, so ist im Zweifel nicht anzunehmen, dass er die Verbindlichkeit an Erfüllung statt übernimmt.”

Ismeretes továbbá a mai gazdasági ill. pénzügyi életben a beneficium dationis in solutum is. Egyes bankok u. i. amelyek jegykibocsátási joggal vannak felruházva, kötelesek esetleges követeléseik fejében az általuk kibocsátott jegyeket teljes névértékükben elfogadni.

A datio in solutum nagy gazdasági jelentősége tehát ma is általánosan érezteti hatását és valószínű, hogy előbb-utóbb magyar törvényhozásunk is szükségét fogja látni annak, hogy a datio in solutumot a mai élet követelményeihez idomítva intézményesen szabályozza.

Pólay Elemér dr.

Ferenc Ferdinánd politikája. *Irta: Dr. Dömötör Mihály volt belügyminiszter.* Budapest, 1937. (Kiadja az Országos Rákóczi Szövetség Budapest. Rákóczi könyvtár 6. sz. 123 l.)

Ferenc Ferdinánd trónörökös titokzatos egyéniségével, merész és sokat kockáztató politikai terveivel a memoire irodalom ismételtelen foglalkozott. A trónörökös környezetéhez tartozók sok lelkesedéssel írnak Ferenc Ferdinánd szándékairól és politikai terveiről, amelyeknek megvalósítása a monarchia dualisztikus államszervezetét megdöntötte volna. A trónörökös a német és a magyar hegemonia féltreállításával a szláv népeket és a románokat kívánta a monarchia támaszaivá tenni.

Ferenc József udvari emberei elítélték ugyan a trónörökös ilyen irányú politikáját és önkényuralomra való törekvését, de nagy részük szintén azt hirdette, hogy a monarchia súlyának, tekintélyének és erejének hanyatlása a magyarok hibája és ha az erős központi kormány és a hadsereg egysége további magyar ostromnak van kitéve, az összeomlás kikerülhetetlen.

Ferenc Ferdinánd trónörökös magyargyűlölete nem ismert határt s trónralépése esetén szomorú jövő várt volna a magyar nemzetre, amelynek történelmi jogait, hagyományait megvetette. Hazánkat nemzetiségi kerületekre óhajtott felosztani a trónörökös szöveget a Bécsben székelő központi kormánytól tette volna függővé.

Ferenc Ferdinánd trónörökös politikai terveit a szerző Czernin Ottokár gróf volt külügyminiszter¹⁾, báró Margutti A. altábornagy²⁾, Eisenmenger, a trónörökös kezelő orvosa³⁾, Chlameczky Lipót báró, a trónörökös egyik bizalmasa⁴⁾, Kristóffy József volt darabont belügyminiszter⁵⁾, Pápay István volt kabinetirodai titkár⁶⁾, Arz Arthur volt vezérkari főnök⁷⁾, Krauss Alfréd gyalogsági tábornok⁸⁾, Mikes Imre író⁹⁾, Bülow Bernát herceg, volt német birodalmi kancellár¹⁰⁾ és még mások emlékiratait alapján ismertette.

1) „Im Weltkrieg” e. emlékirat. Berlin u. Wien, 1919.

2) „La Tragédie des Habsburgs” és „Vom alten Kaiser” Wien, 1921.

3) „Erzherzog Franz Ferdinand” Zürich—Leipzig.

4) „Franz Ferdinands Wirken u. Wollen.” Berlin, 1929.

5) „Magyarország kálváriája. Az összeomlás útjai.” Bpest, 1928. I—II. „A királyságtól a kommunizmusig.”

6) „Visszaemlékezések I. Ferenc József és IV. Károly királyról.”

7) „Zur Geschichte des grossen Krieges”.

8) „Die Ursachen unserer Niederlage”.

9) „Erdély útja Nagymagyarországtól Nagyromániáig.”

10) „Denkwürdigkeiten”.

A memoire-írók konkrét esetek felsorakoztatása alapján analizálták a trónörökös egyéniségét és ezen adatok felhasználásával megkonstruálja a szerző Ferenc Ferdinánd politikáját, amely gyökerestől felforgatta volna a monarchiát, miután annak leghatalmasabb pillérét, Magyarországot kidöntötte volna.

Dömötör megráozán ismerteti a trónörökös által szervezett kamarillájának („műhelynek”) aknamunkáját, jellemzi annak oszlopos tagjait, akik mindannyian konok szándékkal a magyar nemzet ellen törtek. Rámutat továbbá azon nemzetiségi izgatóink földalatti tevékenységére, akik ekkor a trónörökössel közvetlen összeköttetést tartottak fenn és akiknek szabad bejárásuk volt a Belvedere titkos ajtajain a trónörököshöz. Ezek utóbb, a monarchia összeomlása után, az utódállamokban nagy vezérszerephez jutottak. (Christea Miron, Hodzsa M., Maniu Gy. stb.)

A trónörökös, jóllehet mint hadseregfelügyelőnek csak a hadsereg szervezése tartozott hatásköre alá, mégis „műhely” révén befolyását érezte a *külgügyi* politika irányításánál és a belpolitika terén is sok zűrzavart idézett elő. Folytonos beavatkozásával nyugtalanítólag hatott Ferenc Józsefekre is, aki agg korából kifolyóan egyre engedékenyebb lett vele szemben, úgy, hogy a trónörökös egymásután bukatta meg azokat az államférfiakat, akik az udvarban nem az ő érdekeit képviselték. A trónörökös káros befolyásának tudható be, hogy sokszor nem a helyzet magaslatán álló s nem nagy koncepcióval bíró államférfiak vezették külgügyi politikánkat s hogy hadseregünk fejlesztése is messze elmaradt a kor színvonalától, mert a hadügyminiszteri szék, a vezérkari főnöki állás és az egyes hadtestparanesnoki állások betöltése is legtöbnyire nem az érdekem, hanem egyéb, a „műhely” érdekeit szolgáló szempontok alapján történt. Különösen káros volt Berchtold Lipót gróf külgügyminiszteri kinevezése, aki a trónörökös határozott kívánságára került Aehrenthal örökébe. Berchtold külpolitikai balsikereivel részletesebben foglalkozik a szerző. (50—58 l.)

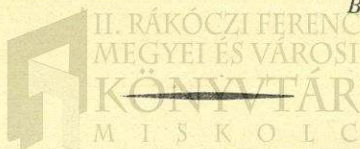
Ferenc Ferdinánd szerencsétlen és káros politikájának hatása érezhető a trónörökös megvilkolása után is, mivel a monarchia vezető emberei a trónörökös bizalmasai voltak és az agg király már nem rendelkezett azzal az akaraterővel, hogy Ferenc Ferdinánd embereit a monarchia további vezetéséből kizárta volna. Sőt a trónörökös megfogadtatta még Károly leendő trónörökössel is, hogy trónralépése esetén az általa inaugurált politikának híve lesz és a hadseregben a magyar befolyás teljes visszaszorítására törekszik. Ennek a rossz szellemnek a következménye volt, hogy utóbb IV. Károly 1916 december havában *Czernin* Ottokár grófot, Ferenc Ferdinánd egykori bizalmasát nevezte ki külgügyminiszterré, aki a magyar nemzetnek mindenkor ellenfele volt és *Marterert*, Ferenc Ferdinánd egykori udvari besúgóját tette a katonai kabinetiroda főnökévé.

Dömötör drámai erővel tárgyalja *Hötzenborfi Konrád* báró vezérkari főnök, Ferenc Ferdinánd kegyeltje felelősségének a kérdé-

sét a háború elvesztéséért és a monarchia haderejének felkészületlenségéért (65—72 l.). A felelősség kérdésében osztozik vele *Krobatin* hadügyminiszter, akit a tüzérség hiányos felszereléséért súlyos hibák terhelnek és aki elődjével, *Auffenberg* Mórral együtt ugyancsak Ferenc Ferdinánd pártfogoltja volt.

Dömötör a háború katasztrófájának előzményeit kutatja s helyes érzéssel rámutat arra, hogy a monarchia összeroppanásának tulajdonképeni okozói Ferenc Ferdinánd trónörökös káros befolyásán kívül a hivatásuk magaslatán nem álló külügy-hadügyminisztereink és vezérkari főnökünk voltak. A szerző kemény ítéletet mond Ferenc Ferdinánd politikája felett, amely a világháború elvesztéséhez és utóregzéseiben hazánk megeseonkításához vezetett. Itt-ott a szerző megjegyzései talán kissé szubjektív természetűek, de általában helyes meglátással ismertette a magyargyűlölő trónörökös politikájának tragikus következményeit. A munka súlypontja ezen van és így kiegészíti „*Ferenc Ferdinánd trónörökös magyarországi politikai tervei*” c. 1929-ben megjelent tanulmányomat, amelyről a szerző nem vett tudomást; hasonlóképen figyelembevehette volna még *Maurice Muret: L'archiduc François Ferdinand*. 1932. Paris 342 l. c. munkáját, amelyben az entente hatalmak érdekeinek megfelelően jellemzi a trónörökös politikai szándékait¹¹⁾.

Bruckner Győző dr.

¹¹⁾ E munkát ismertettem a *Protestáns Szemle* 1933. évf. 515—519. l.

SZEMINÁRIUMI ÉLET

A biharországi szimbólikus ev. egyház zsinatának általános vitája

A jogakadémia egyházjogi szemináriumának keretében ez évben megrendezett biharországi szimbólikus ev. egyház zsinata a Novák István püspök, előadó által beterjesztett s az egyház alkotmányáról és kormányzatáról szóló törvényjavaslat felett a febr. 12-én tartott megnyitó ülésen kezdte meg az általános vitát. Ezt megelőzőleg *Bruckner Győző dr. dékán*, a szeminárium vezető professzora adott rövid tájékoztatót a szeminárium ez évi munkásságát illetően, kiemelve a zsinattartás tudományos és gyakorlati jelentőségét, valamint részletesen ismertetve a zsinat működési és tárgyalási módzatait.

A zsinat formai megalakulása során egyhangú lelkesedéssel világi elnökké *Kovács Tibor dr.* egyet. egyházi és iskolai felügyelőt, lelkészi elnökké *Kiss Antal* sajtóvilági püspököt, alelnökké pedig *Domin László* egyházkerületi felügyelőt, illetőleg *Novák István* balatonvidéki püspököt választotta meg. A jegyzői tisztet *Máday Lajos* és *König Levente* zsinati tagok látják el, míg háznaggyá *Bánó Imre* zsinati tag választatott meg. Ugyancsak az első ülés intézkedett a bizottságok megalakítása és kiküldése tárgyában.

Az általános vita bevezetéseként *Novák István* püspök, előadó hosszabb beszéd keretében ismértette a tárgyalás alá kerülő törvényjavaslatot. Rámutatott mindenekelőtt arra, hogy a javaslat a biharországi ev. egyház alkotmányában eddig is érvényesülő zsinat-prezbitéri elvet rendszerré kívánja formálni s azok a gyökeres és nem egy esetben jogmegszorító rendelkezések, amelyek a javaslatot tartalmilag és érdemileg jellemzik, ennek az átfogó célnak a szolgálatában alkalmaztattak. Ilyen értelemben került sor a fokozatos képviselői rendszer következetes keresztülvitelére, mint a zsinat-prezbitéri rendszerű alkotmányok egyik legjellemzőbb sajátosságára. Az egyház iskoláinak és tanintézetének az egyházkormányzati testületek megalkotásánál megnyilvánuló szélesebbkörű érvényesülési lehetősége, az egyházi főtisztviselők választásának új rendezése, a prezbiterek élethossziglani választása, a lelkészi és világ elem paritásának globális értelmezése, valamint a gyűléseken való elnöklésnek az autonóm egyházi testületek kettős elnökségétől való éles elhatárolása, az egyetemes püspökség és a magasabbfokú prezbitériumok intézményesítése, a lelkipásztorválasztásnak a prezbitérium hatáskörébe való utalása, a decentralizáció és végül az egyházi bírászkodásnak a különböző fokozatokon szervezett prezbitériumok hatáskörébe való utalása, mint különösképpen kiemelkedő reformintézkedések, valamennyien a zsinat-prezbitéri rendszerre való törekvés ered-

ményeként kerültek a javaslat rendelkezései sorába. (Első ülés február 12.)

Az előadói beszédet követő általános vita során elsőnek *Fátrai János* theologiai dékán szólt a javaslatához. Beszédében részletesen kitért a zsinat-prezsbiteri egyházkormányzati rendszer ismertetésére, utalva többek között az ezzel kapcsolatos gyakorlati előnyökre majd egyenként bírálat tárgyává tette a különböző protestáns egyházkormányzati rendszereket.

Elénk véleménykülönbséget váltott ki *Benkő László* egyházmegyei felügyelő felszólalása, aki beszédének bevezető részében a zsinat-prezsbiteri rendszerre való törekvést a maga részéről a leghatározottabban ellenezte. Véleménye szerint jelzett rendszer következetes keresztülvitele az egyházalkotmány eddigi demokratikus felépítésén ejt csorbát, hiszen a javaslat számos intézkedése éppen az egyháztagok jogait szorítja eddig teljesen ismeretlen és mozgási lehetőséget alig biztosító korlátok közé, holott a történelmi fejlődés folyamán kitermelődött egyházalkotmányi tételek valamennyien azt a törekvést szolgálták, hogy az egyháztagok lelkész- és tisztviselőválasztási joga minél hatékonyabban biztosíttassék. A törvényjavaslat erősen *konzervatív* felfogást mutat, sőt egyes esetekben, mint a prezsbiterek élethossziglani választása, olyan súlyos jogmegszorító rendelkezéseket kíván törvénybeiktatni, amelyek már-már jogfosztó minőséget tüntetnek fel. Kérdés, hogy vajjon e jogfosztó rendelkezések mennyiben szolgálják az egyház célkitűzéseit s éppen az egyház érdekeit szem előtt tartva, a javaslatot a maga részéről nem fogadja el. (Második ülés febr. 19.)

Horváth Zoltán esperes felszólalásában a törvényjavaslat elfogadása mellett foglalt állást, rámutatva annak tudományos jelentőségére. Majd részletesen kitért az egyházalkotmány mult századbeli történetének ismertetésére s felhívta a zsinat figyelmét arra a körülményre, hogy azok a törekvések, amelyek a javaslat tárgyalása során a *választójog* eddigi széleskörű kiterjesztésének védelmében megnyilvánulnak, tulajdonképpen egy időrendben visszamaradt s ma már elavultnak mondható egyházpolitikai irányzat folyamányai. A törvényjavaslat helyesen értelmezte a korszellemváltozást, mikor rendelkezéseiben éppen az egyház érdekeinek lelkiismeretes figyelembevételével gátakat emel a választójog széleskörű kiterjesztésének s egyben számos intézkedésével alkalmasnak látszik arra, hogy a *modern pogányság és lelki közömbösség* elleni küzdelemben segítségére siessen az egyháznak. Figyelemreméltó előnye a javaslatnak, hogy a népjogok biztosításánál nem a politikai, hanem a *krisztusi értelemben vett demokráciát* tartja célként szem előtt, valamint a nehézkés egyházközségi közgyűlés mellőzésével a prezsbiteriumot főszervi jelleggel ruházza fel. Az egyház tekintélyének megóvása érdekében a lelkészválasztásnak a prezsbiterium jogkörébe való utalása egyik kiemelkedő intézkedése a törvényjavaslatnak. (Harmadik ülés, febr. 26.)

Az általános vita során felmerült ellentétek elsimítása végett

Domin László egyházkerületi felügyelő indítványára az alkotmány és közigazgatásügyi bizottság ülésre jött össze, ahol *Novák István* biz. előadó részletesen ismertette azokat a szempontokat, amelyek tekintetében mélyreható ellentétek mutatkoznak a zsinati tagok felfogása között. Ezt követőleg *Kovács Tibor dr.* egyet. egyházi és iskolai felügyelő hosszabb beszéd keretében ismertette felfogását, különösképpen kifogásolva a javaslat jogfosztó intézkedéseinek korszerűtlenségét. *Benkő László* bizottsági tag az egyházközségi közgyűlés intézményesítése mellett szállt síkra és ugyanezt a gondolatot fejlesztette tovább *Kiss Antal* püspök is. *Horváth Zoltán* és *ifj. Szepecsik Gyula* felszólalása, valamint az előadó viszonzválasza után a bizottság módosítást eszközölt a javaslat szövegén, amennyiben kimondotta a presbiterek korlátolt időtartamú választását s egyben gondoskodott arról, hogy az egyházközségi közgyűlés a presbiterium mellett intézményesítést nyerjen. (Az alkotmány- és közigazgatásügyi bizottság ülése márc. 5-én.)

A zsinat plénuma előtti folytatólagos vita következő szónoka, *Wohanka József* csaknem kizárólag az egyetemes püspökség kérdésével foglalkozott. Számos elintézetlen problémát lát az egyetemes püspökség kérdésével kapcsolatosan felmerülni s felfogása szerint e tisztség intézményesítése *episcopális* jelleget kölcsönözne az egyházalkotmánynak. Egyébként az egyházkerületi püspökök tizenkétéves megbízatását is helyteleníti és az élethossziglani választást éppen a püspök tekintélyének megóvása s az egyházkerület nyugalma érdekében változatlanul fenn kívánja tartani.

Kiss Antal püspök a törvényjavaslat egységességét és következetesen keresztülvitt rendszerességét kiemelkedő értékeként említi, azonban kifogásolja, hogy az *egyházhatalom* csupán szellemi értelemben ered az egyházközségtől. Szükségesnek tartja az egyházközségi közgyűlés bevezetését, mert ennek hiánya jogfosztást jelent, másfelől a korszellem követelményeinek hatása alatt megvalósíthatatlannak látja a presbiterek élethossziglani megbízatását s a presbiterium lefelé irányuló felelősségének kiépítését az új egyházi törvény elengedhetetlen kellékének minősíti. Hangsúlyozza a püspökök élethossziglani választásának gyakorlati és pasztorális fontosságát s aggályosnak tartva az egyetemes püspökség bevezetését, felhívja a zsinat figyelmét azokra a hátrányokra, amelyek e tisztség intézményesítése esetén az egyház életében, de különösképen az egyházkerületi püspökök eddigi közegyházi szerepének jelentékeny háttérbeszorításaként jelentkeznének. (Negyedik ülés, márc. 12.)

Átfogó és gondosan felépített beszéd keretében nyújtott áttekinthető képet a tárgyalási anyagról *Bidner Akos* jogakad. dékán, aki felszólalásában részletesen foglalkozott a zsinat-presbiteri rendszer lényegével. A bevezetendő reformintézkedések között figyelemreméltónak mondja a törvényjavaslatnak azt a célkitűzését, amely az egyház tanintézeteit az egyházalkotmányban fokozottabb szerepkörhöz kívánja juttatni, másrészt viszont meggondolandónak tartja, hogy az egyetemes püspökség intézménye, amely az egyházalkot-

mányt episcopális jellegűvé avatná, bármilyen formában is kodifikálást nyerjen.

Elénk érdeklődés mellett tette bírálata tárgyává a javaslatot *Kovács Tibor dr.* egyet. egyházi és iskolai felügyelő. Az egyháztagek és az egyetemes egyház demokratikus felfogásából indult ki s hosszasan foglalkozott a népjogok megővésének és továbbképzésének gondolatával, tiltakozva egyben minden olyan beállítás ellen, amely jogmegszorítás ürügye alatt a valóságban jogfosztó intézkedéseket kíván törvénybeiktatni. Bár a népjogok esorbítatlan fenntartását érinthetetlen tételnek vallja, mégis az általános vita folyamán ismételt felvetődött azt a kívánalmat, hogy az egyházközösi közgyűlés intézményesítést nyerjen, feleslegesnek tartja. A prezbiteriek megbízatása és az egyetemes püspökség kérdésében magáévá teszi a javaslati intézkedéseket kifogásoló felszólalók állásfoglalását, kiemelve azonban a javaslat messzemenő szociális intézkedéseinek jelentőségét. Végül aggályosnak tartja a püspökök tizenkétéves megbízatásának bevezetését, mert ezáltal az egyház felsőházi képviselőinek egyensúlyát látja veszélyeztetve.

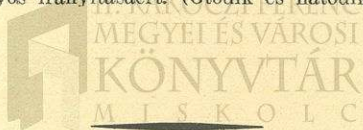
Novák István püspök az általános vitát összefoglaló előadói beszédében válaszolt a különböző felszólalásokra. Mindenekelőtt rámutatott arra, hogy az általános vita folyamán felszólaló zsinati tagok csaknem kivétel nélkül párhuzamot vontak az *állami és egyházi* életviszonyok között, holott ez, ha nem is helytelen, de mindenesetre merész és következetlen megoldás. Állam és egyház között úgy szervezethez, mint rendeltetés szempontjából mélyreható különbségek vannak s míg az állami hatalom az állampolgárok akarától függetlenül is létrejöhet, addig a protestáns egyházakon belül ez lehetetlen. A népjogok tekintetében a javaslat a *krisztusi demokrácia* álláspontjára helyezkedik s mint ilyen, az evangéliumi elveket maradéktalanul kívánja megvalósítani. A *korszerűtlenség* vádja sem áll meg a javaslat ellenében, hiszen egységre törekszik. A *lelkészválasztásnak* a prezbiterium hatáskörébe utalása az egyházközösi nyugalma s ezen keresztül az eredményes egyházi élet érdekében törvénybeiktatandónak látszik, míg a *prezbiteriek élethossziglani* megbízatása a krisztusi tanokból eredő *felelősség* kihangsúlyozásának páratlan lehetőségét nyújtja. Belmisszió, szegénygondozás és *általános szociális* intézkedések tekintetében a javaslat semmi kívánnivalót sem hagy hátra, hiszen e tekintetben elment az adott lehetőségek legvégső határáig. Egyesek *hierarchikus törekvéseket* is felfedezni véltek a törvényjavaslatban, ami kétségkívül téves megállapítás. A lelkészi elem valóban sok tekintetben előtérbe került, ez a jelenség azonban *de facto* fennforgó tények *de iure* lefektetése éppen abból az elvből kiindulólá, hogy a törvényalkotónak elsősorban az adottságokat kell szem előtt tartania még akkor is, ha a tények esetleg kellemetlenül érintik a jogalkotó tényezőket. A világiak szerepe s az ezzel kapcsolatos *paritás* továbbra is érintetlenül marad s nem változik azzal sem, ha az egyetemes püspökség intézményesítést nyer az alkotmányban, hiszen a hierarchia lehetősége a *lelki*

vezetésen keresztül jelentkeznék, ami a javaslatból teljesen hiányzik. A püspökök korlátozott időtartamú megbízatása nem tekintélyrombolás, hanem megújuló lehetőség arra, hogy az ismételten megválasztott püspökök igazolva lássák eddigi munkásságuk helyességét. Ami végül a jogmegszorító intézkedéseket illeti, a javaslat itt csupán *technikai eltolódásokat* eszközöl s kizárólag időbelileg nyújtja ki a joggyakorlás lehetőségét.

Az *általános vitát berekesztő előadói beszéd* után a világi elnök szavazásra tette fel a kérdést s a zsinat a tárgyalás alatt álló törvényjavaslatot általánosságban *egyhangúan* elfogadta.

Ezt követően *Bruckner Győző dr.* dékán, a szeminárium vezető professzora foglalta össze az elhangzott vitát s tette meg észrevételeit az egyes felszólalásokra. Megállapította, hogy az általános vita minden vonatkozásban nívósnak volt mondható, sőt egyes felszólalások messze kimagasló értékeket képviseltek. Majd részletesen ráért az egyes felszólalások bírálatára s egyházi jogi kritikai észrevételeivel összefoglaló képet nyújtott a szeminárium eddigi munkájáról, hangsúlyozva a viták tudományos értékét.

Kovács Tibor dr. világi elnök zárószavaiban a zsinat háláját és köszönetét tolmácsolta *Bruckner Győző dr.* dékán, vezető professzornak a szeminárium munkájának fáradságot nem ismerő s mindvégig tudományos irányításáért. (Ötödik és hatodik ülés, március 19. és 24.)

Novák István

Dr. Bruckner Győző a miskolci evangélikus egyházközség felügyelője. A miskolci evangélikus egyházközség Lichtenstein László lemondásával megüresedett felügyelői tisztébe dr. Bruckner Győző jogakadémiai dékánt egyhangúlag választotta meg az egyházközség közgyűlése. Az új felügyelő ünnepélyes beiktatása április 10-én, Virágvasárnapján ment végbe az evangélikus templomban.

Félévvégi intézkedések a jogakadémián.

1. Előadások befejezése május 25-én lesz.

2. A félévvégi kollokviumok május 27—28-án és 30—31-én lesznek.

3. A leckeönyvek aláírataása május 26-tól június 15-ig bezárólag, egyeztetése május 27-től, a dékáni lezárataás pedig június 1-től június 20-ig bezárólag eszközözlendő.

4. Az alapvizsga iránti kérvények május 21-én délig bezárólag nyujtandók be. A kérvényhez 1.— P kezelési költség, leckeönyv és esetleges egyéb okmányok (tisztai orvosi bizonyítvány, más karbeli leckeönyv stb.) esatolandók. Az alapvizsgadíj a kérvény beadásával egyidejűleg fizetendő be. Határidőn túl beérkezett s kellően fel nem szerelt kérvények nem vehetők figyelembe.

A júniusi alapvizsgálatok június 1—15-ig lesznek a pünkösdi szünet kivételével (június 5—7.).

5. Az ideiglenes végbizonyítványok április 16-tól, a végleges végbizonyítványok kiadása pedig június 1-től 20-ig kérelmezhető.

6. Csak azon hallgatók leckeönyve zárható le, aki úgy a jogakadémiával,

mint az ifjúsági egyesületekkel szemben mindennemű kötelezettségüknek eleget tettek.

A miskolci jogakadémia legújabb kiadványai. A Miskolci Jogászsélet Könyvtára Uj sorozatában, amely a folyóiratban megjelent értékesebb tanulmányok különnyomatait tartalmazza, 25—31. sz. alatt a következő tanulmányok jelentek meg: 25. Polner Ödön dr.: A királykérdés megoldása. — 26. Kiss Antal: Az 1913—16. évi budapesti országos ág. hitv. ev. zsinat. — 27. Kovács Mihály dr.: Az államfő jogköre a végrehajtás és bíraskodás irányában. — 28. Sztello Zoltán dr.: Két rektori székfoglaló beszéd a római jogtörténet köréből. — 29. Klenics Barnabás dr.: A honorációrok főszerzői joga. — 30. Hacker Eryin dr.: A visszaeső büntetettek kriminalitása és szigorított dologházba utalásuk. — 31. Pólay Elemér dr.: A datio in solutum.

A jogakadémia Arcképcsarnokának 5. számaként Sztello Zoltán dr.: Dr. Kiss Albertről szóló és 6. számaként Bruckner Győző dr.: Dr. Szláviák Mátyás emlékezete című megemlékezése jelent meg.

A Tudományos Értekezések Tára a következő számokkal gyarapodott: 39. Schneller Károly dr.: Demológiai tanulmányok. — 40. Zelenka István dr.: A közjog és magánjog dualizmusának problémája. — 41. Zsedényi Béla dr.: A felsőház új jogköre.

A Szemináriumi Értekezések Táranak legújabban megjelent tanulmánya: Novák István: Az 1913—16. évi budapesti országos ág. hitv. ev. zsinat bizottsági joganyaga.

TÉLI MENETREND.

Érvényes 1937. október 2-től 1938. május 2-ig.

Miskolcra induló vonatok:

Miskolcra érkező vonatok:

Budapest felé:

Budapest felől:

Sz. v.	i.	5.12	—	é.	9.23
Gy. v.	i.	7.40	—	é.	10.42
Gy. v.	i.	13.40	—	é.	16.11
Sz. v.	i.	14.15	—	é.	18.30
Gy. v.	i.	19.05	—	é.	22.24
Sz. v.	i.	23.47	—	é.	5.30

Sz. v.	i.	5.50	—	é.	10.13
Gy. v.	i.	7.08	—	é.	10.13
Sz. v.	i.	8.12	—	é.	12.44
Sz. v.	i.	8.12	—	é.	16.50
Gy. v.	i.	14.10	—	é.	17.25
Sz. v.	i.	17.25	—	é.	21.35
Gy. v.	i.	19.17	—	é.	21.48
Sz. v.	i.	0.10	—	é.	6.44

Sátoraljaujhely felé:

Sátoraljaujhely felől:

Sz. v.	i.	5.17	—	é.	7.40
Sz. v.	i.	10.23	—	é.	12.20
Sz. v.	i.	13.35	—	é.	15.39
Sz. v.	i.	17.38	—	é.	19.38
Sz. v.	i.	21.58	—	é.	23.43
Sz. v.	i.	7.36	—	é.	9.34

Sz. v.	i.	5.36	—	é.	7.30
Sz. v.	i.	7.33	—	é.	9.34
Sz. v.	i.	11.40	—	é.	13.30
Sz. v.	i.	16.56	—	é.	18.52
Sz. v.	i.	20.23	—	é.	22.59

Bánréve—Ózd felé:

Bánréve—Ózd felől:

Sz. v.	i.	7.33	—	é.	9.51
M. v.	i.	10.18	—	é.	12.09
Sz. v.	i.	13.55	—	é.	16.25
Sz. v.	i.	17.36	—	é.	20.03
M. v.	i.	21.53	—	é.	23.41

Sz. v.	i.	5.26	—	é.	7.27
M. v.	i.	7.32	—	é.	9.24
Sz. v.	i.	10.30	—	é.	12.52
M. v.	i.	16.49	—	é.	18.44
Sz. v.	i.	20.38	—	é.	22.56

Bódvavendégi felé:

Bódvavendégi felől:

Sz. v.	i.	7.51	—	é.	10.09
Sz. v.	i.	14.07	—	é.	16.32
M. v.	i.	19.10	—	é.	21.23

Sz. v.	i.	4.49	—	é.	7.18
M. v.	i.	7.24	—	é.	9.44
Sz. v.	i.	15.50	—	é.	18.20

Mezőcsát felé:

Mezőcsát felől:

M. v.	i.	7.50	—	é.	8.57
V. v.	i.	13.54	—	é.	15.24
M. v.	i.	16.45	—	é.	17.55
M. v.	i.	20.52	—	é.	22.00

M. v.	i.	4.40	—	é.	5.50
M. v.	i.	6.20	—	é.	7.23
M. v.	i.	13.25	—	é.	14.35
V. v.	i.	18.00	—	é.	19.38

Hidasnémeti felé:

Hidasnémeti felől:

Sz. v.	i.	8.00	—	é.	9.59
Gy. v.	i.	10.32	—	é.	11.35
Sz. v.	i.	13.43	—	é.	15.16
Sz. v.	i.	17.46	—	é.	19.31

Gy. v.	i.	5.39	—	é.	7.19
Sz. v.	i.	11.36	—	é.	13.21
Gy. v.	i.	17.31	—	é.	18.40
Sz. v.	i.	19.42	—	é.	21.22

LUDVIG ISTVÁN
KÖNYVNYOMDAJA
MISKOLC
II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C